

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ ΚΑΤΑ ΕΥΝΟΜΙΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΚΑΙ ΑΚΟΙΝΩΝΗΤΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ

ΥΠΟ

Πρωτ. ΙΩΑΝΝΟΥ Σ. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ,
Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

I. Εἰς τὸ Μέρος I (σελ. 1-15) τῆς ἐκθέσεως ταύτης θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἢ προσπάθεια τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ¹ κ. Γ. Μαρτζέλου νὰ ἀνατρέψῃ τὴν παραδοσιακὴν, δηλαδὴ τὴν πατερικὴν, ἀντίληψιν περὶ τῆς διαμάχης μεταξὺ τοῦ αἰρετικοῦ Εὐνομίου, καὶ κυρίως τῶν Πατέρων Μεγάλου Βασιλείου καὶ Γρηγορίου Νύσσης, ὡς πρὸς τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῆς θείας οὐσίας καὶ τῶν θείων «ἐνεργειῶν».

II. Εἰς τὸ Μέρος II (σ. 15-20) θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἢ κατάργησις τοῦ δόγματος περὶ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀπὸ ὀλόκληρον τὸ Τμήμα Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ. Δηλαδὴ κατήργησε τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα μέσω τοῦ δοξασμοῦ τῶν θεουμένων, ὅτι «...ἅπαν, ὁ θεωρεῖται καὶ λέγεται ἐν τῇ παναγίᾳ καὶ ὁμοφυεῖ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι, ἢ κοινόν ἐστι πάντων, ἢ ἐνὸς καὶ μόνοι τῶν τριῶν». Μάλιστα τὴν τελικὴν μορφήν τῆς ὀρολογίας περὶ αὐτῶν τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐτελειοποίησαν κυρίως οἱ ἐν λόγῳ ἀδελφοὶ Μέγας Βασίλειος καὶ Γρηγόριος Νύσσης καὶ ὁ φίλος τους ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ ἡ ὁποία ἦτο τὸ βασικὸν θεμέλιον ὄλων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, κυρίως τῆς Β' τὸ 381 καὶ τῆς Η' τὸ 879.

III. Συμπεράσματα καὶ Θεολογικὴ Μέθοδος (σ. 20-22).

I. ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΝΥΣΣΗΣ ΚΑΤΑ ΕΥΝΟΜΙΟΥ

A. Εἰσαγωγικά.

1. Τὸ 1983 καὶ τὸ 1984/93 ἐδημοσιεύθη ἡ διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ κ. Γεωργίου Μαρτζέλου μὲ τὸν τίτλον «Οὐσία καὶ ἐνέργειαι τοῦ

1. ΑΠΘ. = Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης.

Θεοῦ κατὰ τὸν *Μέγαν Βασίλειον*»². Ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται μὲ τοὺς ὡς ἄνω τρεῖς, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ στοχαστῶν. Ἀσφαλῶς τοῦτο ἰσχύει διὰ τὸν Εὐνόμιον, ἀλλ' ὄχι διὰ τοὺς Πατέρας Μ. Βασίλειον καὶ Γρηγόριον Νύσσης. Τοῦτο διότι ἔφθασαν καὶ οἱ δύο μαζί καὶ μὲ τὸν Γρηγόριον τὸν Θεολόγον εἰς τὴν ἐν Χριστῷ θεωρίαν τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι «*δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι*» καὶ «*πρόσωπον πρὸς πρόσωπον*», δηλαδὴ διὰ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς θεώσεως, καὶ ἄφησαν τὰ ἅγια λείψανά τους εἰς μαρτυρίαν τοῦ γεγονότος τούτου. Δηλαδὴ ἔθεολόγησαν ὡς θεόπται, ὄχι ὡς στοχασταί. Διὰ τοῦτο μάλιστα ἐγνώρισαν ἐμπειρικῶς ὅτι τὸ θεμέλιον τοῦ δόγματος τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἀκοινωνήτά της, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ Παλαιὰ καὶ ἡ Καινὴ Διαθήκη. Μάλιστα ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἐξηγεῖ τὸ φαινόμενον τῶν αἰρετικῶν κληρικῶν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτοὶ ἐνεφανίσθησαν, ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὸν κλῆρον μὴ φωτισμένοι καὶ δοξασμένοι, δηλαδὴ στοχασταί. Ἀπὸ τοὺς θεουμένους προφήτας, ἀποστόλους καὶ πατέρας γνωρίζομεν ὅτι: 1) «*Θεὸν φράσαι ἀδύνατον καὶ νοῆσαι ἀδυνατώτερον*», 2) «*οὐδεμία ὁμοιότης ὑπάρχει μεταξὺ τῶν κτισμάτων καὶ τῆς ἀκτίστου δόξης τοῦ Θεοῦ*», καὶ 3) «*... ἅπαν, ὁ θεωρεῖται καὶ λέγεται ἐν τῇ παναγίᾳ καὶ ὁμοφυεῖ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι, ἢ κοινὸν ἐστὶ πάντων, ἢ ἐνὸς καὶ μόνου τῶν τριῶν*». Μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν γνωρίζουν ὅτι τὰ τρία ἀξιώματα αὐτὰ ἀποκλείουν τὴν μεταφυσικὴν ὀντολογία καὶ τῶν βάσει αὐτῆς στοχασμῶν.

2. Ὁ κ. Μαρτζέλος δὲν ἀντιμετωπίζει τὸν Μ. Βασίλειον καὶ τὸν Γρηγόριον Νύσσης ὡς ἐμπειρικοὺς ἐπιστήμονας, οἱ ὅποιοι εἶδαν μέσῳ τῆς κοινῆς ἀκτίστου δόξης τῶν περιχωρουσῶν ἀλλήλαις ὑποστάσεων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν τῷ ἐνσαρκωθέντι Κυρίῳ τῆς Δόξης. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς θεουμένους αὐτοὺς Πατέρας, ὁ Εὐνόμιος ἀνοήτως κάμνει τὸν θρησκευόμενον φιλόσοφον εἰς πράγματα ποὺ δὲν εἶδε τουλάχιστον «*δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι*». Ἐκτὸς τούτου ὁ κ. Μαρτζέλος καὶ οἱ συνάδελφοί του κ.κ. Μαρτσούκας καὶ Τσελεγγίδης, κατήγγησαν τὴν ἀνωτέρω διάκρισιν μεταξὺ τῶν «*κοινῶν*» καὶ τῶν περιχωρούντων ἀλλήλοις «*ἀκοινωνήτων*» τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἔτσι κατέρριψαν τὰ θεμέλια τῆς διαμάχης τῶν Πατέρων κατὰ τῶν αἰρετικῶν ποὺ κατεδικάσθησαν ἀπὸ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους Α' μέχρι Η'.

3. Ὁ κ. Μαρτζέλος ὄχι μόνον χρησιμοποιεῖ συχνὰ τὸν ὄρον ὀντολογία, ἀλλὰ καὶ τιτλοφορεῖ τὸ Κεφάλαιο Β' «*Ὁ Ὄντολογικὸς Χαρακτήρ τῶν Θεῶν Ἐνεργειῶν!*». Ἄν εἶναι δυνατόν! Ἐκτὸς Ἑλλάδος σημαίνει

2. Θεσσαλονίκη 1983, ἔκδοσις University Studio: 1984 ΑΠΘ. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς: 1993 Ἐκδόσεις Πουρναρά, Θεσσαλονίκη.

σχεδόν πάντοτε την μεταφυσικήν. Χρησιμοποιεί τὸν ὄρον «ὄντολογικὴ θεώρησις», πού δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς Πατέρας³.

4. Μάλιστα εἶναι ἐξ ἴσου πρόβλημα ἐὰν δύναται τὸ σύστημα τοῦ Εὐνομίου νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς «ὄντολογικὴ θεώρησις», ἐφόσον πράγματι ἢ «ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτῃ πρώτῃ οὐσίᾳ» εἶναι ἢ ἴδια ἢ βούλησις τῆς, πού δὲν δεσμεύεται οὔτε ἀπὸ τὴν «παρεπομένην ἐνεργειαν τῆς», μέσῳ τῆς ὁποίας παράγει δευτέραν οὐσίαν κ.τ.λ. «Πάντα γὰρ ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν. Οὐ γὰρ ἐπιδέεται τινος πρὸς τὴν ὦν βούλεται σύστασιν, ἀλλ' ἅμα τε βούλεται, καὶ γέγονεν, ὅπερ ἠθέλησεν»⁴. Ὡς καθαρὰ βούλησις ἢ πρώτη ἐν λόγῳ οὐσία δὲν δεσμεύεται οὔτε ἀπὸ τὴν παρεπομένην ἐνεργειάν τῆς, οὔτε ἀπὸ τὸ προσφρὲς ὄνομά τῆς. Ἐπομένως τὸ σύστημα τοῦ Εὐνομίου δὲν εἶναι ὄντολογικο-μεταφυσικὴ, οὔτε Ἀριστοτελική, οὔτε Πλατωνικὴ, οὔτε κἂν Νεο-Πλατωνικὴ. Εἶναι ἀπλῶς μία εἰδωλολατρεία τριθεϊκὴ, τῆς ὁποίας τὸ ὕψιστον ὄν, δηλαδὴ ἢ πρώτη οὐσία του, εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἢ κατὰ πάντα ἀδέσμευτος βούλησις του. Δὲν ἔχει τίποτε ἐκτὸς καὶ ἐντὸς ἑαυτῆς, πού καθορίζει τὰ ἀποτελέσματα τῆς βουλήσεώς του. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀκτίστου ἐνεργείας διὰ νὰ κάμνη ὅ,τι θέλει. Ἔτσι ἢ ἀδέσμευτος βούλησις, πού εἶναι ἢ οὐσία τῆς «ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτῃς οὐσίᾳς», βούλεται τὴν ὑπαρξιν τῆς παρεπομένης ἐνεργείας τῆς καὶ τὸ προσφρὲς ὄνομά τῆς καὶ ἐγινε ἀμέσως τὸ θέλημά τῆς. «Πάντα γὰρ ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν. Οὐ γὰρ ἐπιδέεται τινος πρὸς τὴν ὦν βούλεται σύστασιν, ἀλλ' ἅμα τε βούλεται, καὶ γέγονεν, ὅπερ ἠθέλησεν»⁵.

3. Οἱ Λουθηρανοὶ εἰς τὸν διάλογον μὲ τοὺς Ὁρθοδόξους ἔχουν δεχθεῖ ὅτι ἡ θεολογικὴ μέθοδος τῶν Πατέρων ἐκπηγάξει ἢ ἀπὸ τὴν προσωπικὴν τους ἐμπειρίαν τοῦ ἐν τῷ Λόγῳ φωτισμοῦ καὶ τοῦ δοξασμοῦ τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πατέρων ἢ ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἀκολουθοῦν πιστὰ τοὺς ἐν λόγῳ Θεομένους. Ὡς ἐκ τούτου οἱ διαλεγόμενοι μαζί μας Λουθηρανοὶ ἀπορρίπτουν μαζί μὲ τοὺς Πατέρες καὶ τὴν ἀναλογία entis καὶ τὴν ἀναλογία fidei τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τῆς Φραγκο-Λατινικῆς παραδόσεως. Μὲ ἄλλα λόγια ἔχουν ἀπορρίψει τὴν ὄντολογικὴν / μεταφυσικὴν / φιλοσοφικὴν μέθοδον τοῦ θεολογεῖν. Δηλαδὴ ἐδέχθησαν τὰ δύο ἀξιώματα: 1) «Θεὸν φράσαι ἀδύνατον καὶ νοῆσαι ἀδυνατώτερον», καὶ 2) ὅτι «οὐδεμία ὁμοιότης ὑπάρχει μεταξὺ κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου». Μάλιστα βάσει αὐτῶν τῶν προϋποθέσεων δέχονται τὴν κατ' ἀρχὴν θεοπνευστίαν τῶν Πατέρων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Τώρα ἐξετάζομεν κατὰ πόσον δέχονται τὰς σωτηριολογικὰς προϋποθέσεις τῶν ἐν λόγῳ Συνόδων καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ πρέπη νὰ ἐξετάσωμεν τὸ τρίτον ἀξίωμα ὅτι «... ἅπαν. ὁ θεωρεῖται καὶ λέγεται ἐν τῇ παναγίᾳ καὶ ὁμοφρεῖ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι, ἢ κοινόν ἐστι πάντων, ἢ ἐνὸς καὶ μόνου τῶν τῶν».

4. Migne, P.G., 30,860.

5. Migne, P.G., 30,860.

B. Ἡ βασικὴ θέσις τοῦ κ. Μαρτζέλου.

5. Ὁ κ. Μαρτζέλος προβληματίζεται μὲ τὸ κατὰ πόσον ὁ Μέγας Βασίλειος κατενόησε τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐνομίου περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μ. Βασίλειος κατηγορεῖ τὸν Εὐνόμιον ὅτι ταυτίζει τὴν θεϊαν ἄκτιστον ἐνέργειαν μὲ τὴν ἄκτιστον θεϊαν οὐσίαν ὡς ἐξῆς: «Πῶς οὖν οὐ καταγέλαστον, τὸ δημιουργικὸν οὐσίαν εἶναι λέγειν; ἢ τὸ προνοητικὸν πάλιν οὐσίαν; ἢ τὸ προγνωστικὸν πάλιν ὡσαύτως; καὶ ἀπαξαπλῶς πᾶσαν ἐνέργειαν, οὐσίαν τίθεσθαι;»⁶. Ἀφοῦ τὸ 1983 ὁ κ. Μαρτζέλος παραθέτει αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον εἰς τὴν ὑποσημείωσιν 4 τῆς σελίδος 93-94 καὶ τὸ 1984/93 εἰς τὴν ὑποσημείωσιν 2 εἰς τὴν σελίδα 83 παρατηρεῖ: «Καίτοι ὅμως ὁ Εὐνόμιος σαφῶς τονίζει τὴν διάκρισιν μεταξὺ οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, ὁ Μ. Βασίλειος τὸν κατηγορεῖ ὅτι οὐσιαστικῶς ταυτίζει οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν εἰς τὸν Θεόν»⁷. Τὸ «οὐσιαστικῶς» δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν Μ. Βασίλειον.

6. Ὁ κ. Μαρτζέλος ὑποστηρίζει ὅτι ἀσφαλῶς ὁ Μ. Βασίλειος γνωρίζει τὴν διάκρισιν, πὺ κάμνει ὁ Εὐνόμιος μεταξὺ τῆς «οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ» καὶ ὑπόσχεται ὅτι θὰ ἐξηγήσῃ τὸ φαινόμενον αὐτὸ εἰς τὸ τέταρτον κεφάλαιον. Ἐκεῖ διατείνεται τὸ 1983 εἰς τὴν σ. 95 καὶ τὸ 1984/93 εἰς τὴν σ. 84 ὅτι «Ὁ Υἱὸς ... «ἐγεννήθη» καὶ «ἐκτίσθη» κατ' ἄμεσον τρόπον διὰ τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς ... ἢ αἰτιώδης σχέσις μεταξὺ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ προσδιορίζεται κατὰ τὸν Εὐνόμιον μόνον ὑπὸ τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του». Δηλαδή, κατὰ τὸν κ. Μαρτζέλον ὁ Εὐνόμιος εἶναι ἀπλῶς ὀπαδὸς τοῦ Ἀρείου. Ἀλλὰ ἀντιθέτως, ὅπως εἶχα περιγράψῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐνομίου εἰς τὴν Δογματικὴν μου τὸ 1973 καὶ εἰς τὸ βιβλίον μου *Franks, Romans, Feudalism and Doctrine* τὸ 1981 καὶ ὅπως θὰ ἴδωμεν, πάλιν, ἡ ἐνέργεια, καὶ ὄχι αἱ κατὰ τὸν κ. Μαρτζέλον ἐνεργεῖαι, τῆς «ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτης οὐσίας» διὰ τῆς ὁποίας κτίζει τὴν δευτέραν οὐσίαν, δηλαδή τὸν Λόγον, εἶναι «παρεπομένη» καὶ ἀποτέλεσμα κτιστὸν τῆς βουλήσεώς της πὺ εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ οὐσία της. Διὰ λόγους πὺ θὰ ἴδωμεν παρακάτω, ὁ κ. Μαρτζέλος δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὰ κείμενα βάσει τῶν ὁποίων ὁ Εὐνόμιος μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν σαφεστέραν διδασκαλίαν καὶ ὀρολογίαν του καὶ βάσει τῶν ὁποίων περιγράφω τὴν διδασκαλίαν του.

6. Ἀνατρεπτικὸς τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ Δυσσεβοῦς Εὐνομίου, Λόγος Α', *Migne, P.G.*, 29,528. Ἴδε ἔργον μου, *Τὸ Προπατορικὸν Ἀμάρτημα*, Ἀθήνα 1957, σελ. 51, ὑποσημ. 1: 1989 σελ. 48, ὑποσημ. 4.

7. *Αὐτόθι*, σελ. 93.

7. Ἀργότερα ἀνεκάλυψεν ὁ κ. Μαρτζέλος τὰ ἰδικά μου γραφόμενα περὶ Εὐνομίου καὶ παραπέμπει εἰς αὐτὰ εἰς τὴν ἔκδοσίν του τοῦ 1984/93, σ. 78. Εἰς τὴν σ. 81 ἀπορρίπτει τὴν περιγραφὴν μου αὐτὴν καὶ ἐμμένει εἰς τὴν ἀρχικὴν του θέσιν. Οὔτε εἰς τὴν φάσιν αὐτὴν τῆς ἐργασίας του δὲν εἶχε τοῦλάχιστον τὴν περιέργειαν νὰ μὲ ρωτήσῃ, εἰς ποῖα χωρία θεμελιώνω τὴν περιγραφὴν μου τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου. Ἐπειδὴ δὲν εὐρῆκε τὰ χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα θεμελιώνω τὴν ἰδικὴν μου περιγραφὴν τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου, καταλήγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι δουλεύω μάλιστα συλλογιστικῶς.

8. α) Ὅπως θὰ ἴδωμεν ἀπὸ κείμενα τοῦ Εὐνομίου ἢ «ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτῃ οὐσίᾳ» ἔχει μίαν «*παρεπομένην ἐνέργειαν*», καὶ ὄχι «*ἐνεργείας*», ὅπως διαβάζει κατ' ἐπανάληψιν τὰ περιορισμένα κείμενα τοῦ Εὐνομίου ποὺ γνωρίζει ὁ κ. Μαρτζέλος. Ἡ δὲ «*παρεπομένη ἐνέργεια*» αὐτὴ δὲν εἶναι ἄκτιστος, ἀλλὰ κτιστή. Ὁ κ. Μαρτζέλος εἶχε βρεῖ ἓνα μόνον χωρίον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, ὅπου γίνεται μνεία τοῦ ὄρου «*παρεπομένη ἐνέργεια*», σ. 90, ὑποσημ. 6 τὸ 1983 καὶ σ. 81 ὑποσημ. 5 τὸ 1984/93, παρ' ὅτι ὁ ὄρος αὐτὸς εἶναι τὸ βασικὸ κλειδί τοῦ περὶ ἐνεργείας συστήματος τοῦ Εὐνομίου.

β) Ὁ κ. Μαρτζέλος ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐνομίου περὶ Θεοῦ καὶ «*ἐνεργειῶν*» του ἀπὸ τὸ ἔργον αὐτοῦ «*Ἀπολογία*» καὶ ἀπὸ τὴν ἀνασκευὴν του εἰς τὸ ἔργον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου «*Ἀνατρεπτικὸς τῆς Ἀπολογίας τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου*». Ὁ Εὐνόμιος, ὅμως, κυκλοφοροῦσε τὸ ἔργον του εἰς στενοὺς κύκλους. Ὅμως ὁ Μέγας Βασίλειος τὸ ἀνεκάλυψε καὶ ὄχι μόνον τὸ ἀνεσκεύασε δημοσίως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐγελειοποίησεν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ Εὐνομίου δὲν ἦτο ἡ πλήρης διδασκαλία του. Εἰς ἀπάντησιν τοῦ Βασιλείου ὁ Εὐνόμιος ἔγραψε τὸ ἔργον του «*Ἀπολογία ὑπὲρ ἀπολογίας*» πάλιν διὰ ἐκλεκτοὺς φίλους καὶ ὁπαδοὺς του. Μάλιστα τὸ ἐδημοσίευσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἀνέλαβε νὰ τὸ ἀνασκευάσῃ εἰς τὸ ἔργον του «*Ἀντιρρητικὸς πρὸς Εὐνόμιον*». Τὸ ἐν λόγῳ ἔργον τοῦ Εὐνομίου δὲν σώζεται, σώζονται ὅμως πολλὰ εἰς τὸν «*Ἀντιρρητικὸν πρὸς Εὐνόμιον*». Ἐν συνεχείᾳ ὁ Εὐνόμιος ἐξέδωκε τὸ ἔργον του «*Ἐκθεσις Πίστεως*», τοῦ ὁποίου πολλὰ τμήματα σώζονται εἰς τὸν «*Ἀντιρρητικὸν πρὸς τὴν Εὐνομίου Ἐκθεσιν*» τοῦ Γρηγορίου Νύσσης.

γ) Παραδόξως ὁ κ. Μαρτζέλος παραπέμπει εἰς περίπου 27 κείμενα τοῦ Εὐνομίου ἀπὸ τὰ ὀγκώδη κατ' αὐτοῦ ἔργα τοῦ Γρηγορίου

Νύσσης. Μόνον τρία ἀπ' αὐτὰ τὰ κείμενα τοῦ Εὐνομίου⁸ ἀναφέρονται εἰς τὴν διδασκαλίαν του περὶ Θεοῦ, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα περίπου 25 κείμενα ἀναφέρονται εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐνομίου περὶ τῶν ὀνομάτων τοῦ Θεοῦ. Ὁ Εὐνόμιος δὲν εἶχεν ἀποκαλύψει ἀκόμη ὅλην τὴν διδασκαλίαν του περὶ τῶν τριῶν θεϊκῶν οὐσιῶν του καὶ τῶν ὀνομάτων τους εἰς τὸ ἔργον «Ἀπολογία», ποῦ ἀνεσκεύασεν ὁ Μ. Βασίλειος. Μὴ ἔχων, παρὰ τὰ τρία ἀνωτέρω κείμενα τοῦ Εὐνομίου, ὁ κ. Μαρτζέλος οὔτε κἂν ἀναφέρεται εἰς τὴν περὶ «*τῆς ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτης οὐσίας*» καὶ «*τῆς παρεπομένης ἐνεργείας καὶ τοῦ προσφουῦς ὀνόματός της*» διδασκαλίαν τοῦ Εὐνομίου. Τοῦτο σημαίνει ἀπλούστατα ὅτι, ὄχι μόνον δὲν ἔχει ὀλοκληρωμένην εἰκόνα τῆς περὶ «*Θεοῦ*» καὶ «*τῆς ἐνεργείας του*» διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου, ἀλλὰ ἡ εἰκόνα, ποῦ ἔχει κατασκευάσει, εἶναι ἐντελῶς πλανεμένη. Μὲ ἄλλα λόγια ἐδούλειψε μὲ μόνον τὰ περὶ Θεοῦ καὶ τῶν «*θείων*» ἐνεργειῶν κείμενα τοῦ Εὐνομίου, μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται ὁ Μέγας Βασίλειος. Μὴ ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὰ περὶ Θεοῦ καὶ «*τῆς παρεπομένης ἐνεργείας του*» κείμενα τοῦ Εὐνομίου, ὡς σώζονται εἰς τὰ ἐν λόγῳ ἔργα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, ὁ κ. Μαρτζέλος, δὲν εἶχε τὰ μέσα διὰ νὰ ἔχει ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου. Ὑπεύθυνος διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν εἶναι ὁ σύμβουλος καθηγητῆς του, ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιμείνῃ νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ τὰ περὶ Θεοῦ καὶ ἐνεργείας κείμενα τοῦ Εὐνομίου εἰς τὰ κατ' αὐτοῦ συγγράμματα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης. Διὰ τοῦτο, ὅπως θὰ ἴδωμεν, δὲν κατάλαβε τί εἶναι ἡ ἐν λόγῳ παρεπομένη ἐνέργεια κατὰ τὸν Εὐνόμιον, ἀφοῦ καὶ τὴν ἐξέλαβεν ὡς ἄκτιστον. Τὸ ὅτι εἶναι κτιστὴ φαίνεται μάλιστα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ρῆμα «*παρέπομαι*», ποῦ σημαίνει «*ἀκολουθῶ ἀπὸ δίπλα*» ἢ «*ἀπὸ κοντὰ*» εἴτε ὡς «*τι παρεπόμενον*», εἴτε «*ὡς τι κατ' ἀνάγκην ἀποτελεσμα*», εἴτε «*ὡς τι συμβεβηκός*». Κατὰ τὸν Εὐνόμιον «*ἡ παρεπομένη αὐτῆς ἐνέργεια*» δὲν εἶναι κατὰ τὴν φύσιν της οὔτε ἀναρχος, οὔτε ἀτελεύτητος, διότι ἀπλούστατα εἶναι κτίσμα τῆς ἀκτίστου βουλήσεως, δηλαδὴ τῆς ἀκτίστου οὐσίας.

δ) Ἐτοί ἡ πρωτοβουλία τοῦ κ. Μαρτζέλου, καὶ τοῦ συμβούλου καθηγητοῦ του, συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἴσως εἶναι οἱ πρῶτοι ποῦ ἰσχυρίσθησαν ὅτι δύναται κάτι, ποῦ δὲν εἶναι «*ἀναρχον*», νὰ εἶναι καὶ συγχρόνως ἄκτιστον. Ἀλλὰ διὰ τὸν Εὐνόμιον, ἡ ἐν λόγῳ «*παρεπομένη ἐνέργεια*» τῆς «*ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτης οὐσίας*» δὲν εἶναι ἀναρχος, ἀπλούστατα διότι εἶναι «*κτιστή*». Εἰς τὴν σ. 90-92 τὸ 1983 καὶ σ.

8. Migne, 45, 917BC; 45, 325BC; καὶ 45, 297BC.

79-81 τὸ 1984/93 ὁ κ. Μαρτζέλος βαπτίζει τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν «ἄκτιστον» καὶ ἀγωνίζεται, μὲ σοφιστίες, νὰ καλύψῃ τὴν ἀδυναμίαν του νὰ τεκμηριώσῃ μὲ χωρία τοῦ Εὐνομίου καὶ τῶν ἀντιπάλων του, πὼς εἶναι δυνατὸν μίᾳ ἐνέργεια, ποῦ δὲν εἶναι ἀναρχος, νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ ἄκτιστος. Μάλιστα καλεῖ ἤδη τὸ 1983, σ. 90, εἰς ἐπικουρίαν του τὸν Γρηγόριον Νύσσης, ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι κατὰ τὸν Εὐνόμιον «*δύναμις τις οὐσιώδης καθ' ἑαυτὴν ὑφρυστάσα καὶ τὸ δοκοῦν ἐργαζομένη δι' αὐτεξουσίου κινήματος*». Ἄλλὰ πάντως τὸ χωρίον αὐτὸ δὲν εἶναι τοῦ Εὐνομίου. Εἶναι μέρος κολοβωμένου ἐρωτήματος, ποῦ ὀλοκληρώνεται τὸ 1984/93, σ. 81, ὑπόσημ. 5. Μὲ τὸ κείμενόν του αὐτὸ ὁ Γρηγόριος Νύσσης χλευάζει τὴν «*παρεπομένην ἐνέργειαν*» τοῦ Θεοῦ τοῦ Εὐνομίου. Εἶναι ἡ μόνη φορὰ ποῦ ὁ τεχνικὸς καὶ βασικὸς ὅρος κλειδί τοῦ συστήματος τοῦ Εὐνομίου, δηλαδή «*παρεπομένη ἐνέργεια*», κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ κ. Μαρτζέλου.

Γ. Ἱστορικά τινα.

9. Ἐρώτησα μίαν ἡμέραν τὸν τότε ὑποψήφιον κ. Μαρτζέλον, ἂν εὔρε ἀκόμη θέμα διὰ τὴν διδακτορικὴν του διατριβὴν, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ ἐπιβλέψῃ ὁ συνάδελφός μου κ. Ἰωάννης Καλογήρου. Μοῦ ἀπήντησε: «*Ναί, Κύριε Καθηγητά! Οὐσία καὶ Ἐνέργειαι κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον*». «*Μπράβο;!*» τοῦ εἶπα ἐρωτηματικά. «*Ἀφοῦ ἔγραψαν διὰ τὸ θέμα αὐτὸ οἱ Krivocheine, Meyendorff, Staniloae, Χρήστου, ἡ ταπεινότης μου, κ.λπ. βρῆκες κάτι καινούργιο;*». Ἀπήντησε, «*Ναὶ Κύριε Καθηγητά, ὅτι ὁ Μέγας Βασίλειος δὲν ἔχει δίκαιον, ποῦ κατηγορεῖ τὸν Εὐνόμιον ὅτι ταυτίζει οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν εἰς τὸν Θεόν*». Τοῦ εὐχάρησα καλὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἔκτοτε δὲν ἤκουσα τίποτε περὶ τῆς διατριβῆς, μέχρις ὅτου διενεμήθη διὰ τὴν κρίσιν.

10. Μοῦ ἔκαμεν ὁμως ἀρκετὴν ἐντύπωσιν, ὅτι οὔτε ὁ κ. Μαρτζέλος, οὔτε ὁ σύμβουλος καθηγητῆς του κ. Ἰωάννης Καλογήρου μὲ συνβουλευθήσαν ποτὲ ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ τῆς ἐν λόγῳ διατριβῆς, παρ' ὅτι ἦμουν καθηγητῆς τῆς συγγενεστέρας ἑδρας. Τοῦτο, μάλιστα, καθ' ὅσον θίγεται ἡ ἰκανότης τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, νὰ κατανοήσουν τὸν αἰρετικὸν ἀντίπαλόν τους Εὐνόμιον. Ἀντιθέτως προβάλλεται ἡ ἰκανότης τοῦ κ. Μαρτζέλου καὶ τοῦ κ. Καλογήρου νὰ κατανοήσουν καλύτερα τὸν Εὐνόμιον μετὰ 1600 χρόνια ἀπὸ τότε ποῦ οἱ τρεῖς μεγαλύτεροι Πατέρες τὸν ἐπολέμησαν. Σύμφωνα μὲ τὸν ἰσχύοντα σήμερον νόμον περὶ διατριβῶν θὰ ἦμουν αὐτομάτως μέλος τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς, ὡς καθηγητῆς τοῦ συγγενεστέρου μαθήματος, διὰ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς

ἐν λόγῳ διατριβῆς. Πάντως, υπέθεσα ὅτι ὁ ὑποψήφιος θὰ εἶχε πιστεύσει ὅτι ἀνεκάλυψε κάτι παρόμοιον μὲ αὐτὸ πού εἶχα ἐπισημάνει πρὶν ἀπὸ χρόνια καὶ ἐδημοσίευσά τὸ 1959, δηλαδή ὅτι εἰς τοὺς Σαμοσατιανούς, Ἀρειανούς καὶ Νεστοριανούς ὑπάρχει ἡ ἴδια φιλοσοφικὴ διάκρισις μεταξὺ τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς ἀκτίστου θείας ἐνεργείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐθεμελίωσαν τὰς αἰρέσεις τους, δηλαδή ὅτι «τὸ κατ' οὐσίαν» σημαίνει τὸ «κατ' ἀνάγκην»⁹. Ἀλλὰ οὔτε ὁ ὑποψήφιος, οὔτε καὶ ὁ κ. Καλογήρου μου ἐζήτησαν ποτὲ τὴν γνώμην μου ἢ κάποιαν πληροφορίαν διὰ τὸ ἐν λόγῳ θέμα.

11. Ὅταν διενεμήθη ἡ ἐν λόγῳ διατριβὴ τὸ 1983, διὰ τὴν κρίσιν, εἶδα ὄχι τὴν συνήθη μορφήν διατριβῆς πού ἐπιδέχεται διορθώσεις καὶ μεταβολάς, κατὰ τὰς συστάσεις τῶν ἐκλεκτόρων, ἀλλὰ τυπωμένον βιβλίον μὲ ἔτος ἐκδόσεως 1983 καὶ μὲ ἐκδότῃ τὸ University Studio, Κων. Μελενίκου 13-15. (031) 20 9837. Ἐπίσης εἰς τὴν βιβλιογραφίαν του ὑπῆρχαν μόνον αἱ ἐργασίαι μου «*Theodore of Mopsuestia's Christology and some Suggestions for a Fresh Approach*»¹⁰ καὶ «*Τὸ Προπατορικὸν Ἀμάρτημα*». Ὅχι μόνον ἔλλειπε ἡ «*Δογματικὴ*» μου καὶ τὸ εἰρημένον «*Franks, Romans, Feudalism and Doctrine*», εἰς τὰ ὁποῖα ἔργα ἀσχολοῦμαι μὲ τὸν Εὐνόμιον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον μου «*Notes on the Palamite Controversy and Related Topics*» μὲ 65 σελίδες ἀνατροπῆ τῶν περὶ Παλαμισμού λαθῶν τοῦ J. Mayendorff. Τὸ περιεργον τούτου εἶναι ὅτι ὁ κ. Μαρτζέλος μνημονεύει εἰς τὴν βιβλιογραφίαν του ἓνα περὶ Παλαμισμού ἔργον τοῦ D. Stiernon καὶ ἓνα τῆς D. Wendebourg. Αὐτοὶ ὅμως περιέγραψαν, ὁ πρῶτος τὴν ἐργασίαν μου *Notes on the Palamite Controversy* εἰς τὰ Γαλλικὰ καὶ ἡ δευτέρα τὴν *Δογματικὴν* μου εἰς τὰ Γερμανικά. Ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τῆς διατριβῆς, ὡς τυπωμένο βιβλίον, κατάλαβα ὅτι ὁ σύμβουλος καθηγητῆς του καὶ ὁ ἴδιος εἶχαν ἐκ τῶν προτέρων ἐξασφαλίσαι τὴν ψήφον τῆς πλειοψηφίας τῶν ἐκλεκτόρων. Συνήθως οἱ

9. «Highlights in the Debate over Theodore of Mopsuestia's Christology and some Suggestions of a Fresh Approach», *The Greek Orthodox Theological Review* 5 (1959-60): σ. 140-185. Ἡ ἀνακάλυψις αὐτὴ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ θεμέλια τῆς *Δογματικῆς* μου, πού τὴν καθιστᾷ συγχρόνως εἶδος στενωτέρου συνδυασμοῦ τῆς *Δογματικῆς* μὲ τὴν Ἱστορίαν τῶν *Δογμάτων* καὶ τὴν *Συμβολικὴν*, ἀφοῦ περιγράφει μέρος τῆς ἐξελιξέως τῆς Πατερικῆς ὁρολογίας ἐναντι αἰρέσεων καὶ μέσῳ τῆς Ὁρθοδόξου *Συνοδικῆς Παραδόσεως*. Ἀλλὰ ἐπίσης ὅμως εἶχα ἀναλύσει εἰς τὴν *Δογματικὴν* μου, σ. 289-305, πῶς ὁ Εὐνόμιος ἔκαμνε τὴν διαφοροποίησιν τῆς διδασκαλίας του ἀπ' αὐτὴν τῶν Ἀρειανῶν καὶ τὴν ὁποίαν περιέγραψα καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον περὶ Filioque εἰς τὸ βιβλίον μου *Franks, Romans, Feudalism and Doctrine*, Brookline 1981, σ. 77, καὶ 87-88.

10. *The Greek Orthodox Theological Review* 5 (1959-60): 140-185.

ὑποψήφιοι βάζουν εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τους βιβλία τῶν ἐκλεκτόρων, ποὺ ἔχουν πολὺ σχέσιν μὲ τὸ θέμα τους. Ἐδῶ ὁμως ὁ κ. Μαρτζέλος δὲν συμπεριέλαβε ἔργα μου, ποὺ ἀσχολοῦνται εἰδικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς διατριβῆς του.

12. Πάντως ἐθεώρησα ἀρκετὰ παράδοξον τὸ ὅτι ὁ συνάδελφος κ. Καλογήρου καὶ ἡ πλειοψηφία τῶν ἐκλεκτόρων συναδέλφων μου, καὶ ὁ κ. Μαρτζέλος, ἐπίστευαν ὅτι ἦτο δυνατόν ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τελευταῖος ἦτο ἡ καρδιά τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, νὰ μὴν εἶχαν κατανοήσει πλήρως τὸν ζῶντα καὶ γράψαντα στὰ χρόνια τους Εὐνόμιον, ἀλλὰ τὸν κατενόησαν καλύτερα ὁ κ. Γ. Μαρτζέλος καὶ ὁ σύμβουλος Καθηγητῆς του. Αὐτὸ ἴσως ἦτο δυνατόν, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγον πιθανόν. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν δὲν ἔγινε τέτοιο πρᾶγμα. Πάντως ἐψήφισα τὴν ἐν λόγῳ διατριβὴν ἔχων ὑπ' ὄψιν ὅτι, «*Ἡ ἔγκρισις τῆς Διδακτορικῆς Διατριβῆς ὑπὸ τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης δὲν ὑποδηλοῖ ἀποδοχὴν τῶν γνωμῶν τοῦ συγγραφέως*». (νόμος 5343, ἀρθρ. 202, παρ. 2).

13. Ἐν συνεχείᾳ διένειμα εἰς τοὺς φοιτητάς μου, ποὺ ἦταν φοιτηταὶ καὶ τοῦ κ. Καλογήρου, τὸ παρακάτω κείμενον τοῦ Εὐνομίου ἀπὸ τὸν Ἀντιρρητικὸν τοῦ Γρηγορίου Νύσσης Migne, PG 45, 297, A,B,C¹¹ καὶ τοὺς ἔκαμα μάθημα πάνω εἰς αὐτό. Ἀφοῦ οὔτε ὁ ὑποψήφιος, οὔτε ὁ σύμβουλος καθηγητῆς του, ἐζήτησαν καμμίαν βοήθειαν ἢ γνώμην ἐπάνω εἰς τὸ θέμα τῆς διατριβῆς, ἐθεώρησα τὸν τρόπον αὐτὸν ὡς τὸν κατάλληλον νὰ ἀπαντήσω μὲ ἀξιοπρέπειαν εἰς αὐτὴν τὴν σκηνοθεσίαν. Ἐπίστευσα ὅτι μὲ τὸ κείμενον αὐτὸ εἰς τὰ χέρια του πλέον ὁ κ. Μαρτζέλος θὰ βελτίωνε τὴν ἀντίληψίν του διὰ τὴν ἰκανότητα τῶν ἀδελφῶν Μ. Βασιλείου καὶ Γρηγορίου Νύσσης, νὰ καταλάβουν κατὰ ἄριστον τρόπον τὸν Εὐνόμιον καὶ θὰ ἐβελτίωνε τὴν διατριβὴν του.

14. Ἐπίσης ἤλπιζα νὰ πάψουν νὰ νομίζουν οἱ κ.κ. Μαρτζέλος καὶ Καλογήρου ὅτι οἱ ξένοι, J.N.D. Kelly, εἰς τὸν ὁποῖον ἐστηρίχθησαν, καταλαβαίνουν πραγματικὰ τὰς διαμάχας μεταξὺ Πατέρων καὶ αἰρετικῶν τῆς ἐποχῆς τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Οὔτε οἱ Παπικοί, οὔτε οἱ Προτεστάνται, ἀλλὰ οὔτε σχεδὸν ὅλοι ὅσοι κάμνουν τοὺς σημερινούς ὀρθοδόξου Θεολόγους, ἔχουν ἀκόμη καταλάβει ὅτι δι' ὅλους τοὺς Πατέρας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ὁ Λόγος τῆς Καινῆς Διαθήκης εἶναι ὁ Ἰαχβέ, δηλαδὴ ὁ Κύριος τῆς Δόξης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἰς αὐτό, δηλαδὴ ὅτι ὁ Λόγος εἶναι ὁ Ἰαχβέ τῶν προφητῶν, συμφωνοῦν

11. Χρήστου, *Ε.Π.Ε.*, 91, σελ. 82-84.

καὶ οἱ Ἄρειανοὶ καὶ οἱ Πατέρες καὶ ὁ Εὐνόμιος ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἀδελφοὶ Μ. Βασίλειος καὶ Γρηγόριος Νύσσης. Αὐτὸ εἶναι καὶ ΤΟ ΚΛΕΙΔΙ τῶν διαμαχῶν μεταξὺ αἵρετικῶν καὶ Ὁρθοδόξων. Ἐπίσης εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν Κλειδί τῶν διαφορῶν μεταξὺ Αὐγουστίνου καὶ τῶν ὑπολοίπων Πατέρων Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς, καὶ μεταξὺ Φραγκο-Λατίνων καὶ τῶν Πατέρων. Οἱ σημερινοὶ Παπικοὶ καὶ Προτεστάνται ταυτίζουσι τὸν ἑαυτὸν τους οὐσιαστικῶς μὲ τὸν Αὐγουστίνον, εἰς τὸ ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ὁ Ἰαχβὲ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τοὺς ἀκολουθοῦν σχεδὸν ὅλοι οἱ σημερινοὶ «*δηθεν*» «*ὀρθόδοξοι*» «*θεολόγοι*», «*βιβλικοὶ*» καὶ «*δογματικοὶ*».

Δ. Ἡ Νέα ἔκδοσις τοῦ 1984/93.

15. α) Διὰ λόγους εὐνοήτους ἐπῆρα μετάθεσιν ἀπὸ τὸ Τμήμα Θεολογίας εἰς τὸ Τμήμα Ποιμαντικῆς. Κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1983-1984 ἔλλειπα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μὲ ἐκπαιδευτικὴν ἄδειαν. Ὅταν διέκοψα τὴν ἄδειάν μου διὰ νὰ παραστῶ εἰς συνεδρίαν τοῦ Τμήματος Ποιμαντικῆς, διεπίστωσα παρόμοιον συνωμοτικὸν περιβάλλον καὶ παραιτήθηκα ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιον.

β) Δὲν ἐπῆρα εἶδησιν ὅτι ὁ κ. Μαρτζέλος εἶχε κάμει νέαν ἔκδοσιν τῆς διατριβῆς του τὸ 1984. Τὸ ἔμαθα μόλις τὴν 5.2.1995. Ἦταν φυσικὸν νὰ πιστεύσω ὅτι διώρθωσε τὴν νέαν αὐτὴν ἔκδοσιν. Ὅταν ἔλαβα τὸ βιβλίον δανεικὸ ἀπὸ συνάδελφον, εἶδα ὅτι τώρα εἰς τὴν ἰδικὴν του σ. 78 ὑπόσημ. 1 παραπέμπει εἰς τὰ ἔργα μου 1) «*Δογματική*» σ. 292 κ.έ., 2) «*Κριτικὴ Θεώρησις τῶν ἐφαρμογῶν τῆς Θεολογίας*», σ. 425 καὶ 3) «*Franks, Romans, Feudalism and Doctrine*», σελ. 77. Τὸ ὅτι δὲν ἐδιάβασε τὸ τελευταῖον βιβλίον σωστά, φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ περίληψίς μου τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν σ. 77, ἀλλὰ εἰς τὰς σ. 87-88, εἰς τὰς ὁποίας δὲν παραπέμπει. Καὶ οὔτε κατάλαβε τὰς σελ. 292 κ.έ. τῆς *Δογματικῆς* μου. Ἐκεῖ περιγράφω πῶς ἡ δευτέρα οὐσία, δηλαδὴ ὁ Λόγος, τῆς Τριάδος τοῦ Εὐνομίου, δὲν εἶναι ἔργον τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ Πατρὸς, ὅπως εἰς τὸν Ἄρειον, ἀλλὰ ἔργον τῆς κτιστῆς ἀκολουθούσης, «*παρεπομένης*», ἐνεργείας τῆς πρώτης οὐσίας. Οὔτε εἰς τὸ στάδιον αὐτὸ μού ἐζήτησε εἰς ποῖα χωρία θεμελιῶνω τὴν περιγραφὴν μου διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐνομίου. Ἔτσι συνέχισε νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ὁ Εὐνόμιος ἀκολουθεῖ τὸν Ἄρειον. Πάντως ἐθεώρησα τὴν ἐκ μέρους τῶν κ.κ. Μαρτζέλου καὶ Καλογήρου ἔλλειψιν στοιχειώδους περιεργείας νὰ μάθουν, πῶς τέλος πάντων ἐφθασα εἰς τὴν λόγῳ περιγραφὴν μου, κάπως παράδοξον.

Ε. Τὰ δύο κείμενα-θεμέλια τῶν θέσεων τοῦ κ. Γ. Μαρτζέλου πού τυγχάνουν νὰ εἶναι εἰς τὸ βιβλίον μου «Τὸ Προπατορικὸν Ἀμάρτημα»¹².

16. α) Τὸ 1957 καὶ πάλιν τὸ 1987 εἶχα ἐπικαλεσθεῖ τὸν Μέγαν Βασίλειον διαμαρτυρόμενον κατὰ τοῦ Εὐνομίου ὅτι, «*Πῶς οὖν οὐ καταγέλαστον, τὸ δημιουργικὸν οὐσίαν εἶναι λέγειν; ἢ τὸ προνοητικὸν πάλιν οὐσίαν; ἢ τὸ προγνωστικὸν πάλιν ὡσαύτως; καὶ ἀπαξιαπλῶς πᾶσαν ἐνέργειαν, οὐσίαν τίθεσθαι;*»¹³.

β) Ὁ κ. Μαρτζέλος ἀποκαλύπτει μόλις εἰς τὴν σ. 93, ὑπόσημ. 4 εἰς τὴν ἐκδοσὶν τοῦ 1983 ἢ εἰς τὴν σ. 83, ὑπόσημ. 2 εἰς τὴν ἐκδοσὶν τοῦ 1984/93, τὰ λεγόμενα αὐτὰ τοῦ Μ. Βασιλείου. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἔχει πλέον, ὡς φαίνεται, τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ ἀναγνώστης θὰ ἔχη τώρα πιστεύσῃ εἰς τὴν μέχρι τοῦδε ἐρμηγίαν του, ὅτι ὁ Εὐνόμος δὲν ταυτίζει τὴν θεϊκὴν οὐσίαν μὲ τὴν ἄκτιστον θεϊκὴν ἐνέργειαν, ὅπως τὸν κατηγορεῖ ὁ Μ. Βασίλειος.

17. α) Ὁ Εὐνόμος εἶχε ὑπ' ὄψιν του τὴν διδασκαλίαν καὶ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν Ἀρειανῶν περὶ τῆς διακρίσεως μεταξὺ τῆς θεϊκῆς οὐσίας καὶ τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας. Ἀλλὰ ἐχάραξε νέαν γραμμὴν εἰς τὸ θέμα. Ἐταύτισε τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ διακρίνει ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ πού ἀκολουθεῖ τὴν βούλησίν του. Διὰ τοῦτο τὴν «ἐνέργειαν ἠγγείσθαι τὴν βούλησιν». Αὐτὰ κατέγραψεν ὁ Εὐνόμος εἰς τὸ ἔργον του «Ἀπολογία», πού κυκλοφοροῦσε μυστικῶς μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν του, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο Ἀνόμοιοι καὶ δὲν ἐδέχοντο καμμίαν ὁμοίότητα μεταξὺ ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ. Δηλαδή, συμφωνοῦσαν μὲ τοὺς Ὁρθοδόξους φαινομενικῶς εἰς τὴν διάκρισιν μεταξὺ θεϊκῆς οὐσίας καὶ θεϊκῶν ἐνεργειῶν καὶ εἰς τὴν ἀνομοιότητα ἀκτίστου καὶ κτιστοῦ, διὰ νὰ τοὺς ἀνατρέψουν ἀπὸ μέσα. Αὐτὸ τὸ ἔργον τοῦ Εὐνομίου εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον περιήλθεν εἰς τὰ χέρια τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ ἀπὸ τοῦτο κατάλαβε τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποιον διέτρεχον οἱ πιστοί. Ἀφοῦ καὶ ὁ κ. Μαρτζέλος δὲν συνέλαβε τὰ κρυπτόμενα μέσα εἰς τὰ κείμενα τοῦ Εὐνομίου καὶ ἔτσι εὐρίσκει περίεργον τὴν καταγγελίαν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὅτι ὁ Εὐνόμος ταυτίζει οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν εἰς τὸν Θεόν! Ἀλλὰ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους ὁ Εὐνόμος ὑποστηρίζει

12. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐκεῖ τὰ εἶδε διὰ πρώτην φορά.

13. Ἀνατρεπτικὸς τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου, Λόγος Α', Μigne, P.G., 29,528. Ἰδὲ ἔργον μου, *Τὸ Προπατορικὸν Ἀμάρτημα*, Ἀθήνα 1957, σελ. 51, ὑπόσημ. 1: 1989, σελ. 48, ὑπόσημ. 4.

ὅτι ἡ διακρινομένη ἀπὸ τὴν θεϊαν οὐσίαν ἐνέργεια τῆς «ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτης οὐσίας» εἶναι «παρεπομένη» καὶ κτιστή.

β) Ἴδου τὸ κείμενον τοῦ Εὐνομίου ποῦ ἐπαγίδευσεν τὸν κ. Μαρτζέλον. «Οὗτοι μερισμὸν ἢ κίνησιν τινα τὴν οὐσίαν ἡγουμένους, ἄπερ ἐπινοεῖν ἀναγκαῖον τοὺς ὑπαγομένους τοῖς Ἑλλῆσι σοφίσμασιν, ἐνούντων τῇ οὐσίᾳ τὴν ἐνέργειαν, καὶ διὰ τοῦθ' ἅμα μὲν τῷ Θεῷ τὸν κόσμον ἀποφαινομένων, οὐδὲ δὲ μᾶλλον ἐκ τούτου τὴν ἀτοπίαν διαφευγόντων... Ἡμεῖς δὲ κατὰ τὰ μικρῶ πρόσθεν ρηθέντα τὴν ἐνέργειαν ἐκ τῶν ἔργων κρίνοντες, οὐκ ἀσφαλῆς οἴομεθα δεῖν ἐνοῦν τῇ οὐσίᾳ, τὴν μὲν ἀναρχὸν ἀπλήν τε καὶ ἀτελεῦτητον εἰδότες, τὴν δὲ ἐνέργειαν οὐκ ἀναρχον. Ἡ γὰρ ἂν ἦν καὶ τὸ ἔργον ἀναρχον, οὐτ' ἀτελεῦτητον, ἐπεὶ μηδὲ οἶόν τε παυσαμένων τῶν ἔργων ἄπαστον εἶναι τὴν ἐνέργειαν. Λίαν γὰρ μειριακῶδες, καὶ φρενὸς νηπίας, ἀγέννητον καὶ ἀτελεῦτητον λέγειν τὴν ἐνέργειαν ταῦτόν τῇ οὐσίᾳ τιθεμένους μηδενὸς τῶν ἔργων ἀγεννήτως γίνεσθαι δυναμένου, μητ' ἀτελεότητος. Ἐκ γὰρ τούτων συμβαίνει δυοῖν θάτερον, ἢ τὴν ἐνέργειαν ἄπρακτον εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ ἔργον ἀγέννητον. Εἰ δ' ἐκάτερον τούτων ὁμολογουμένως ἄτοπον, ἀληθὲς τὸ λειπόμενον, ἀρχομένων τε τῶν ἔργων, μὴ ἀναρχον εἶναι τὴν ἐνέργειαν, παυομένων τε, μὴ ἄπαστον. Οὐ χρὴ τοίνυν πειθομένοις γνώμαις ἐτέρων ἀνεξετάστοις ἐνοῦν τῇ οὐσίᾳ τὴν ἐνέργειαν, ἀληθεστάτην δὲ καὶ Θεῷ προεπωδεδιστάτην ἐνέργειαν ἡγεῖσθαι τὴν βούλησιν, ἀρκοῦσαν πρὸς τε τὸ εἶναι καὶ σώζεσθαι τὰ πάντα, μαρτυρούσης καὶ προφητικῆς φωνῆς. Πάντα γὰρ ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν. Οὐ γὰρ ἐπιδέεται τις πρὸς τὴν ὦν βούλεται σύστασιν, ἀλλ' ἅμα τε βούλεται, καὶ γέγονεν, ὅπερ ἠθέλησεν»¹⁴.

γ) Εἰς τὸ κείμενον αὐτὸ μόνον ἡ βούλησις τοῦ ἀγεννήτου εἶναι ἄκτιστος, ἀφοῦ αὐτὴ ταυτίζεται μὲ τὴν ἄκτιστον θεϊαν οὐσίαν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ κείμενον αὐτό. Διὰ τοῦτο, ὅπως θὰ ἴδωμεν, προηγεῖται ἡ ἄκτιστος οὐσία / βούλησις καὶ παρέπεται ἡ ἐνέργεια καὶ διὰ τοῦτο ὁ Εὐνόμιος τὴν ὀνομάζει «παρεπομένην». Ὁ τεχνικὸς αὐτὸς ὄρος, δηλαδὴ «παρεπομένη ἐνέργεια», ἐμφανίζεται, ὅπως ἐσημειώσαμεν, μία μόνον φορὰν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Μαρτζέλου εἰς χωρίον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, τὸ ὁποῖον δὲν κατάλαβε, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν παραγ. 28. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι διὰ τὸν Εὐνόμιον δὲν ὑπάρχει «ἐνέργεια» τῆς Τριθείας τοῦ ποῦ νὰ μὴ εἶναι «παρεπομένη». Ὁ κ. Μαρτζέλος δὲν ἐδιάβασεν κἂν τὰ σχετικὰ κείμενα τοῦ Εὐνομίου εἰς τὸν Γρηγόριον Νύσσης καὶ διὰ τοῦτο δὲν κατάλαβε τὸ ἀπλοῦν τοῦτο

14. P.G., 30,857-860. Διὰ τὸ ἐν λόγῳ κείμενον ἰδὲ τὸ ἔργον μου, *Τὸ Προπατορικὸν Ἀμάρτημα*, Ἀθήνα 1957, σελ. 47, ὑποσημ. 3: 1989, σελ. 44, ὑποσημ. 1.

γεγονός πὺ εἶναι βασικὸ κλειδὶ τοῦ θρησκευτικοῦ συστήματος τοῦ Εὐνομίου.

δ) Ὁ κ. Μαρτζέλος πιστεύει ὅτι εἰς τὸ κείμενον αὐτὸ τῆς Ἀπολογίας τοῦ Εὐνομίου ἡ διακρινομένη ὑπὸ τὴν θείαν οὐσίαν ἐνέργεια εἶναι ἄκτιστος. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς Πατέρες «ἡ ἄκτιστος ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰδιος παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δὲν εἶναι ἀγέννητος καὶ ἀναρχος καὶ πάντοτε ἀτελεύτητος». (Καὶ ὁ Λόγος εἶναι αἰδιος παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι δὲν εἶναι ἀγέννητος καὶ ἀναρχος, ἀφοῦ εἶναι γεννητὸς καὶ συνἀναρχος τῷ Πατρὶ). «... ἡ πρόγνωσις δὲ τοῦ Θεοῦ, ἀρχὴν οὐκ ἔχουσα, μετὰ τὸ γενέσθαι περὶ ὧν προέγνω τέλος ἔχει. Ὡστε οὐ τὸ τέλος ἔχον ἀνάγκη καὶ ἀρχὴν ἔχειν»¹⁵. Ταῦτα κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον. Ἀλλὰ εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τοῦ Εὐνομίου ἡ ἐνέργεια τοῦ ἰδικοῦ τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι αἰδιος, ἀλλὰ ἔχει ἀρχήν.

ε) Ὁ κ. Μαρτζέλος κάμνει τὴν σχετικὴν ἐρμηνείαν τοῦ μόλις προμνημονευθέντος εἰς τὴν παράγραφον 17β χωρίου τοῦ Εὐνομίου εἰς τὴν σ. 92 τὸ 1983 καὶ εἰς τὴν σ. 79-81 τὸ 1984/93, δηλαδὴ 2 ἢ 3 σελίδας πρὶν ἀναφέρει τὴν ἀνωτέρω καταγγελίαν (16.α) τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἀνακαλύψει τὰ ἰδικὰ μου περὶ Εὐνομίου καὶ τὸ γεγονός, ὅτι περιγράφω τὴν διακρινομένην ἀπὸ τὴν θείαν οὐσίαν ἐνέργειαν ὡς κτιστήν. Εἶχεν ἤδη εἰς τὸ βιβλίον του χωρίον ὅπου φαντάζεται ὅτι ὁ Γρηγόριος Νύσσης τοῦ παρέχει βοήθειαν κατὰ τῆς ἰδιακῆς μου ἐρμηνείας τοῦ Εὐνομίου. Θὰ ἐπανέλθωμεν παρακάτω εἰς τὴν παρ. 28.

18. Εἰς τὴν Εἰσαγωγὴν καὶ εἰς τὰ Κεφάλαια Α' καὶ Β' τοῦ ἔργου μου τὸ Προπατορικὸν Ἀμάρτημα (1957/1989) καὶ εἰς τὴν Δογματικὴν μου σελ. 292 κ.έ., ἐξηγῶ πῶς οἱ ταυτίζοντες τὴν ἄκτιστον οὐσίαν τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἄκτιστον ἐνέργειαν Αὐτοῦ, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶν ἢ εἶδος πανθεϊσμοῦ ἢ νὰ ἐκλάβουν τὴν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐνέργειαν καὶ χάριν τοῦ Θεοῦ, ὡς κτιστήν. Τὴν τελευταίαν ἐπιλογὴν ἀκριβῶς κάμνουν οἱ Εὐνόμιος, Αὐγουστίνος καὶ Θωμᾶς Ἀκινάτης. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκαμαν σχεδὸν ὅλοι οἱ Φραγκο - Λατίνοι, Παπικοὶ καὶ Προτεστάνται, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι μετὰ τῶν τελευταίων πολλοὶ ἀπέρριψαν τὴν κτιστὴν θείαν χάριν καὶ ἔμειναν μὲ τὴν ἄκτιστον βούλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἀπόλυτον προορισμόν. Ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ ἀδελφός του Γρηγόριος Νύσσης πολεμοῦν τὸν Εὐνόμιον ἀκριβῶς μέσα εἰς τὰ πλαίσια αὐτά. Ἐπίσης μέσα εἰς τὰ ἴδια

15. Ρωμανίδου Ἰ., *Τὸ Προπατορικὸν Ἀμάρτημα*, 1957, σελ. 47, ὑπόσημ. 3: 1989, σελ. 4, ὑπόσημ. 1 καὶ 2. Μ. Βασιλείου, *Migne, P.G.*, 29,680.

πλαίσια ὁ Ὁρθόδοξος Ἑσυχασμὸς ἢ Παλαμισμὸς ἐπολέμησε τὸν Φραγκο - Λατινικὸν Σχολαστικισμόν.

19. Ἀφοῦ ὁ Εὐνόμιος ἐταύτισε τὴν ἄκτιστον θεϊαν βούλησιν μετὰ τὴν ἄκτιστον θεϊαν οὐσίαν ἦτο ὑποχρεωμένος ὡς Χριστιανός(;) Ἐπίσκοπος, ποῦ πιστεύει εἰς τὸ δόγμα τῆς ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργίας, νὰ διακρίνη τὴν ἐν τῷ Θεῷ ἄκτιστον θεϊαν οὐσίαν ἀπὸ τὴν κτιστὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ὁποίας κτίζει τὸν κτιστὸν Λόγον κ.τ.λ., ὅπως ἀκριβῶς περιγράφουν ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος Νύσσης καὶ ὅπως φαίνεται σαφῶς ἀπὸ τὰ αὐτούσια κείμενα τοῦ Εὐνομίου ποῦ παραθέτουν.

20. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Βασιλείου ὁ ἀδελφὸς του Γρηγόριος ὁ Νύσσης συνέχισε τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν θρησκευτικῶν στοχασμῶν τοῦ Εὐνομίου, ὁ ὁποῖος εἶχε γράψει τὴν «Ἀπολογία ὑπὲρ ἀπολογίας του» καὶ τὴν κυκλοφοροῦσε μόνον μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν του καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου δημοσίως. Ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἀνεσκεύασε τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Εὐνομίου εἰς τρία στάδια. Ὁ Εὐνόμιος ἀπήντησε μετὰ τὸ ἔργον του «Ἐκθεσις Πίστεως», εἰς τὴν ὁποίαν ἀπήντησεν ὁ Γρηγόριος Νύσσης μετὰ τὸ ἔργον του «Ἀντιρρητικὸν εἰς τὴν Εὐνομίου Ἐκθεσιν». Εἰς αὐτὰ ἔχομε πληρεστέραν εἰκόνα τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ ὁ κ. Μαρτζέλος γνωρίζει μόνον δύο περὶ Θεοῦ κείμενα τοῦ Εὐνομίου, Migne P.G. 45, 325C, ποῦ ἤδη ἐμνημονεύσαμεν, καὶ τὸ Migne, P.G. 45, 297BC. Ἀλλὰ ἢ πληρεστέρα εἰκὼν αὐτῆ ἀνατρέπει πλήρως τὴν περιγραφὴν τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου περὶ θεϊας οὐσίας καὶ «ἐνεργειῶν» ποῦ κάμνει ὁ κ. Μαρτζέλος. Ἐπὶ τῶν κειμένων τοῦ Εὐνομίου ἐπικρατεῖ ἢ παραδοσιακὴ ἐρμηνεία τῶν Πατέρων Μ. Βασιλείου, Γρηγορίου Νύσσης, Γρηγορίου Θεολόγου καὶ Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ ὄχι τοῦ κυρίου Μαρτζέλου.

ΣΤ. Σύνοψις τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου.

21. Παραθέτω τὴν σύνοψιν τῆς διδασκαλίας του, ποῦ κάμνει ὁ ἴδιος ὁ Εὐνόμιος, ἀπὸ τὴν Δογματικὴ μου, σ. 294 κ.έ. καὶ ὅπου παραθέτω τὰ τοῦ Εὐνομίου καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ τῶν Πατέρων εἰς τὰς ὑποσημειώσεις 80 μέχρι 106. Ἔβαλα μόνον τοὺς ἀριθμοὺς καὶ ὄχι τὰ χωρία διὰ νὰ μάθουν οἱ ἀρχαῖοι Νέο - Ἕλληνες νὰ διαβάζουν τοὺς ἰδίους τοὺς Πατέρας καὶ νὰ μὴ κλέβουν Πατερικὰ χωρία ἀπὸ βιβλία ἄλλων. Αὐτὸ κάμνουν οἱ ξένοι ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια. Παραθέτουν βιβλιογραφία καὶ κατὰ τὴν κρίσιν τοὺς ὑποσημειώσεις. Ἀφοῦ εἶναι εἰδικὸς ὁ γράψας δὲν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀποδείξῃ μετὰ χωρία κάθε τι ποῦ γράφει. Ὁ διαφωνῶν ὑποδεικνύει κανένα λάθος καὶ ὁ συγγραφεὺς

τὸν εὐχαριστεῖ. Ἔτσι ὁ ἀναγνώστης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ διαβάσῃ τὴν βιβλιογραφίαν καὶ νὰ ψάξῃ διὰ τυχὸν λάθη. Ὑποτίθεται ὅτι οἱ εἰδήμονες γνωρίζουν τὴν βιβλιογραφίαν. Ἀλλὰ ὁ κ. Μαρτζέλος, ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε μελετήσῃ τὴν Δογματικὴν μου, ποῦ δὲν ὑπῆρχε ἀκόμη ὅταν ἐξετάσθηκε ἐπὶ πτυχίῳ, θὰ ἔπρεπε νὰ μὲ παρακαλέσῃ ὡς ὑποψήφιος νὰ τοῦ παραδώσω τὰ σχετικὰ κείμενα. Τὸ σπουδαιότερον ἀπ' αὐτὰ εἶναι τὰ ἐξῆς, δηλαδὴ τὸ κείμενον ποῦ εἶχα διανείμει εἰς τοὺς φοιτητὰς μου καὶ ἐπάνω εἰς τὸ ὅποῖον εἶχα κάμει τὸ μάθημα.

22. Κείμενον συνοψίζον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐνομίου ἀπὸ τὴν «Ἀπολογίαν ὑπὲρ Ἀπολογίας» τοῦ ἀπὸ τὸν «Ἀντιρρητικὸν» τοῦ Γρηγορίου Νύσσης. Κεφ. ιγ' *Μνήμη τῶν δογματικῶς αὐτῶ εἰρημένων καὶ κατὰ διαίρεσιν πρὸς τὰ εἰρημένα μάχη.*

151-154

«Πᾶς ὁ τῶν καθ' ἡμᾶς δογμάτων συμπληροῦται λόγος ἐκ τε τῆς Α ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτης οὐσίας καὶ ἐκ τῆς δι' ἐκείνην μὲν οὔσης μετ' ἐκείνων δὲ πάντων τῶν ἄλλων πρωτευούσης καὶ τρίτης γε τῆς μηδεμιᾶ μὲν τούτων συνταττομένης, ἀλλὰ τῇ μὲν διὰ τὴν αἰτίαν, τῇ δὲ διὰ ἐνέργειαν καθ' ἣν γέγονεν ὑποταττομένης, συμπεριλαμβανομένων δηλαδὴ πρὸς τὴν τοῦ παντός λόγου συμπλήρωσιν καὶ τῶν ταῖς οὐσίαις παρεπομένων ἐνεργειῶν καὶ τῶν ταύταις προσφυῶν ὀνομάτων. Πάλιν δ' αὖ ἐκάστης τούτων οὐσίας εἰλικρινῶς ἀπλῆς καὶ πάντῃ μιᾶς οὔσης τε καὶ νοουμένης κατὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν, συμπεριγραφομένων δὲ τοῖς ἔργοις τῶν ἐνεργειῶν, καὶ τῶν ἔργων ταῖς τῶν ἐργασμένων ἐνεργείαις παραμετρούμενων ἀνάγκη Β δήπου πᾶσα καὶ τὰς ἐκάστη τῶν οὐσιῶν ἐπομένας ἐνεργείας ἐλάττους τε καὶ μειζοὺς εἶναι, καὶ τὰς μὲν πρώτην τὰς δὲ δευτέραν ἐπέχειν τάξιν, συνόλως τε εἰπεῖν πρὸς τοσαύτην ἐξικνεῖσθαι διαφορὰν, πρὸς ὁπόσῃ ἂν ἐξικνῆται τὰ ἔργα· ἐπεὶ μηδὲ θεμιτὸν τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν εἰπεῖν, καθ' ἣν τοὺς ἀγγέλους ἐποίησεν ἢ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὅσῳ τὰ ἔργα τῶν ἔργων πρεσβύτερα καὶ τιμώτερα, τοσοῦτω καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐνεργείας ἀναβεβηκέναι φαίη ἂν τις εὐσεβῶς διανοούμενος, ἅτε δὴ τῶν αὐτῶν ἐνεργειῶν τὴν ταυτότητα τῶν ἔργων ἀποτελουσῶν, καὶ τῶν παρηλλαγμένων ἔργων παρηλλαγμένας τὰς ἐνεργείας ἐμφαινόντων. Οὕτω δὲ τούτων ἐχόντων καὶ τῇ πρὸς ἄλλα σχέσει τὸν εἰρημὸν C ἀπαράβατον διατηρούντων, προσήκει δήπου τοὺς κατὰ τὴν συμφυῆ τοῖς πράγμασι τάξιν τὴν ἐξετάσιν ποιουμένους καὶ μὴ φέρειν ὁμοῦ πάντα καὶ συγγεῖν βιαζομένους, εἰ μὲν περὶ ταῖς οὐσίαις κινεῖτό τις ἀμφισβήτησις, ἐκ τῶν πρώτων καὶ προσεχῶν ταῖς οὐσίαις ἐνεργειῶν ποιεῖσθαι τῶν δεικνυμένων τὴν πίστιν καὶ τῶν ἀμφισβητουμένων τὴν διάλυσιν, τὴν δὲ ἐπὶ ταῖς ἐνεργείαις ἀμφιβολίαν δαλύειν ἐκ τῶν οὐσιῶν, ἀρμοδιωτέραν τε

μη και τοῖς πᾶσιν ἀννσιμωτέραν ἡγεῖσθαι τὴν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐπὶ τὰ δεύτερα κάθοδον». (Migne, P.G. 45, 297)¹⁶.

23. Ὁ κ. Μαρτζέλος παραπέμπει δύο φορὰς εἰς τὸ ὡς ἄνω χωρίον (Migne, P.G. 45, 297B (σ. 93 καὶ 142 τὸ 1983 καὶ σ. 83 καὶ 127 τὸ 1984/93), μίαν φορὰν στὸ 297C (σ. 142 τὸ 1983 καὶ σ. 127 τὸ 1984/93). Ἀλλὰ δὲν παραπέμπει οὔτε μίαν φορὰν στὸ 297A, οὔτε τὸ 1983 καὶ οὔτε τὸ 1984/93 παρ' ὅτι εἶναι τὸ κλειδί τῆς Τριθεΐας τοῦ Εὐνομίου. Ἀλλὰ παρ' ὅτι ὁ κ. Μαρτζέλος παραπέμπει στὸ 297B καὶ στὸ 297C οὔτε κἂν τὰ ἐδιάβασε μὲ προσοχήν, καὶ ἴσως καθόλου μάλιστα. Μᾶλλον τὰ ἐδανείσθηκε ἀπὸ παραπομπὰς κάποιου βιβλίου. Πάντως τὸ ἐλλεῖπον 297A εἶναι τὸ κατ' ἐξοχήν κλειδί, ποῦ τὸ 297B καὶ τὸ 297C ὁλοκληρώνουν, ὡς σύνοψιν τῆς διδασκαλίας του κατὰ τὴν μαρτυριαν αὐτοῦ τούτου τοῦ Εὐνομίου. Ἐδῶ φαίνεται σαφῶς πλέον ἢ Τριθεΐα τοῦ Εὐνομίου, τὴν ὁποῖαν ὁ κ. Μαρτζέλος βαπτίζει Τριαδολογίαν. Τονίζω πάλιν ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ κείμενον ποῦ ἐμοίρασα εἰς τοὺς φοιτητὰς μου καὶ ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ἔκαμα μάθημα. Τοῦτο σημαίνει ἀπλουστάτα ὅτι δὲν ἐπρόσεξε τὴν εἶδσιν τοῦ Εὐνομίου στὸ 297A, ὅτι προσφέρει εἰς τὸν ἀναγνώστην αὐτὴν τὴν περιλήψιν τῆς διδασκαλίας του: «Πᾶς ὁ τῶν καθ' ἡμᾶς δογμάτων συμπληροῦται λόγος ἔκ τε τῆς ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτης οὐσίας καὶ ἐκ τῆς δι' ἐκείνην μὲν οὔσης μετ' ἐκείνην δὲ πάντων τῶν ἄλλων πρωτευούσης καὶ τρίτης γε τῆς μηδεμιᾶ μὲν τούτων συνταττομένης, ἀλλὰ τῇ μὲν διὰ τὴν αἰτίαν, τῇ δὲ διὰ ἐνέργειαν, καθ' ἣν γέγονεν ὑποταττομένης, συμπεριλαμβανομένων δηλαδὴ πρὸς τὴν τοῦ παντὸς λόγου συμπλήρωσιν καὶ τῶν ταῖς οὐσίαις παρεπομένων ἐνεργειῶν καὶ τῶν ταύταις προσφυῶν ὀνομάτων. Πάλιν δ' αὖ ἐκάστης τούτων οὐσίας εἰλικρινῶς ἀπλῆς καὶ πάντη μιᾶς οὔσης τε καὶ νοουμένης κατὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν, συμπεριγραφομένων δὲ τοῖς ἔργοις τῶν ἐνεργειῶν, καὶ τῶν ἔργων ταῖς τῶν ἐργασμένων ἐνεργείαις παραμετρομένων».

24. Αὐτὸ τὸ τμῆμα κλειδί τῆς αἰρετικῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου «ἐγλίστρησε» ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ κ. Μαρτζέλου. Διὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι δὲν ἐπρόσεξε ὅτι εἰς τὸ σύστημα τοῦ Εὐνομίου ἢ κάθε μία τῶν τριῶν οὐσιῶν ἔχει τὴν «παρεπομένην» ἐνέργειάν της καὶ «τὸ προσφυῆς ὄνομά της». Ὁ Εὐνόμιος δὲν ξεχωρίζει ἐδῶ τὴν παρεπομένην ἐνέργειαν καὶ τὸ προσφυῆς ὄνομα «τῆς ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτης οὐσίας» ἀπὸ τὰς παρεπομένας ἐνεργείας καὶ τὰ προσφυῆ ὀνόματα τῶν ἐτέρων δύο οὐσιῶν, ὥστε ἢ μία νὰ εἶναι ἄκτιστος καὶ αἱ ἄλλαι

16. Migne, P.G., 45, 297A, B, C. Χρήστου, Ε.Π.Ε., 91, σελ. 82-84.

κτισταί. Τουναντίον τὰς ἐντάσσει ὅλας εἰς τὴν ἰδίαν ὁμάδα «*τῶν ταῖς οὐσίαις παρεπομένων ἐνεργειῶν καὶ τῶν ταύταις προσφυῶν ὀνομάτων*». Δηλαδή καὶ ἡ πρώτη τῶν τριῶν οὐσιῶν ἔχει κατὰ τὸν Εὐνόμιον τὴν «*παρεπομένην ἐνεργειάν*» τῆς καὶ τὸ «*προσφυῆς ὀνομά*» τῆς, ὅπως καὶ αἱ ἄλλα δύο οὐσίαι, μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι ἡ τρίτη οὐσία ἔχει τόσας παρεπομένας ἐνεργείας καὶ τόσα προσφυῆ ὀνόματα ὅσα εἶναι τὰ κτίσματα. Ἐτσι ἡ ἐνέργεια καὶ τῆς πρώτης οὐσίας εἶναι κτιστή, ὅπως κτιστὸν εἶναι καὶ τὸ ὄνομά τῆς. Τὸ μόνον ἄκτιστον διὰ τὸν Εὐνόμιον εἶναι ἡ πρώτη οὐσία καὶ ἡ ταυτιζομένη μετ' αὐτῆς βούλησις τῆς. Ἐπειδὴ, ὅμως, εἰς τοὺς Πατέρες ἡ θεία βούλησις εἶναι θεία ἐνέργεια, ποῦ δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν θεία οὐσίαν, ὁ Εὐνόμιος ἐπομένως ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, σαφῶς ταυτίζει τὴν θείαν οὐσίαν μὲ τὰς κατ' Ὁρθοδόξους ἀκτίστους θείας ἐνεργείας, ὅπως ἀκριβῶς τὸν καταγγέλει ὁ Μέγας Βασίλειος. Ἀφοῦ εἶχαμε θεμελιώσει τὴν περιγραφὴν τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου ἐπάνω εἰς τὰ κείμενά του, ὡς ἐρμηνεύονται ἀπὸ τοὺς Πατέρας, ποῦ τὸν πολέμησαν, καὶ ὄχι βάσει τῶν στοχασμῶν τύπου Kelly καὶ Μαρτζέλου. Ἀφοῦ ὁ Εὐνόμιος διεκδικοῦσε τὴν θέσιν Ὁρθοδόξου ἐπισκόπου, κρίνεται μὲ Ὁρθόδοξα κριτήρια καὶ ὄχι μὲ τὰ ἰδικά του.

25. Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἀναλύει καὶ ἀνατρέπει τὴν σύνοψιν αὐτὴν τῆς «*Ἀπολογίας Ὑπὲρ Ἀπολογίας*» τοῦ Εὐνομίου βῆμα πρὸς βῆμα μέχρι τὸ κεφ. 31 καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐκθέτει συστηματικῶς καὶ ἀνατρέπει ἄλλας θέσεις τοῦ Εὐνομίου εἰς αὐτὸν τὸν Λόγον Α' τοῦ «*Α' Ἀντιρρητικοῦ*» του, ποῦ ἐκυκλοφόρησε τὸ 379. Μετὰ ἐδημοσίευσε τὸν Λόγον Β' τοῦ ἰδίου ἔργου τὸ 380 καὶ μετὰ τὸν Λόγον Γ' εἰς ἀπάντησιν νέας ἐπιθέσεως τοῦ Εὐνομίου κατὰ τοῦ Μ. Βασιλείου. Εἰς τὴν δημοσίευσιν τῆς Ἐκθέσεως πίστεως τοῦ Εὐνομίου ἀπήντησεν ὁ Γρηγόριος Νύσσης μὲ τὸν «*Λόγον Ἀντιρρητικὸν πρὸς τὴν Εὐνομίου Ἐκθεσιν*».

26. Εἰς αὐτὰ τὰ κείμενα ὁ Εὐνόμιος διδάσκει ὅτι: 1) Ὅλαι αἱ ἐνέργειαι τῆς ἰδικῆς του Τριάδος θεϊκῶν οὐσιῶν εἶναι κτισταὶ καὶ παρεπόμεναι ταῖς τρισὶν οὐσίαις μετὰ τῶν αὐταῖς προσφυῶν ὀνομάτων.-2) Ἀκόμη καὶ ἡ ἐνέργεια τῆς «*ἀνωτάτω καὶ τῆς κυριωτάτης οὐσίας*», μαζί μὲ τὸ προσφυῆς ὄνομά τῆς, ποῦ κτίζει καὶ ὀνομάζει τὴν δευτέραν οὐσίαν, εἶναι κτιστή. 3) Ἡ παρεπομένη ἐνέργεια τῆς δευτέρας αὐτῆς οὐσίας, μαζί μὲ τὸ προσφυῆς ὄνομά τῆς, ποῦ κτίζει καὶ ὀνομάζει τὴν τρίτην οὐσίαν, εἶναι κτιστή. 4) Αἱ παρεπόμεναι ἐνέργειαι τῆς τρίτης αὐτῆς οὐσίας, μαζί μὲ τὰ προσφυῆ ὀνόματά τῆς, ποῦ κτίζουν καὶ ὀνομάζουν τὰ ὑπόλοιπα κτίσματα πάντα, εἶναι κτισταί. 5) Ἐκάστη ἐνέργεια ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς τρίτης αὐτῆς οὐσίας, μαζί μὲ

τὸ προσφυῆς ὄνομά της, ποὺ κτίζει καὶ ὀνομάζει καὶ συντηρεῖ συγκεκριμένον γένος ἢ εἶδος, εἶναι κτιστή. 6) Ἡ τρίτη αὐτὴ οὐσία ἔχει ὅσας εἰδικὰς κτιστὰς ἐνεργείας καὶ ὀνόματα διὰ κάθε κτιστὸν γένος καὶ εἶδος ποὺ ὑπάρχει. 7) Ἀντιστρόφως κάθε γένος καὶ κάθε εἶδος μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξιν μέσα του μᾶς ἐκ τῶν ἀναρριθμητῶν παρεπομένων ἐνεργειῶν καὶ ὀνομάτων τῆς τρίτης αὐτῆς οὐσίας. 8) Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ὑπαρξις τόσων ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων εἰδῶν καὶ γενῶν μὲ τὰ ὀνόματά τους.

27. Ἡ θέσις τοῦ κ. Μαρτζέλου, ὅτι ὁ Εὐνόμιος συμφωνεῖ μὲ τὸν Ἄρειον ὅτι ὁ Θεὸς κτίζει κατὰ τὴν ἄκτιστον βούλησιν καὶ ἐνέργειάν Του τὸν κτιστὸν ὑποστατικόν του Λόγον, δὲν εἶναι ὀρθή. Ἔτσι ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ προσφυῆς ὄνομα τῆς δευτέρας οὐσίας εἶναι κτιστὴ καὶ αἱ ἐνεργεῖαι τῆς τρίτης οὐσίας κατὰ τὸν Εὐνόμιον εἶναι παρεπόμεναι καὶ κτισταί. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ προσφυῆς ὄνομα «τῆς ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτης οὐσίας» εἶναι παρεπόμενη καὶ κτιστή, ὅπως εἶδαμε εἰς τὸ 297A τμήμα τῆς ἀνωτέρω περιλήψεως ποὺ κάμνει ὁ ἴδιος ὁ Εὐνόμιος.

28. α) Ἀφοῦ τελικῶς, ὁ κ. Μαρτζέλος ἀνεκάλυψε τὰ ἰδικὰ μου γραφόμενα περὶ Εὐνομίου, εἶδε ὅτι περιγράφω τὴν κατ' αὐτὸν διακρινομένην ἀπὸ τὴν θείαν οὐσίαν ἐνέργειαν ὡς κτιστήν. Θὰ ἔπρεπε νὰ ψάξῃ διὰ χωρίον τοῦ Εὐνομίου διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι κάμνω λάθος. Ἀφοῦ ὅμως δὲν ἔψαξε διὰ ἐπιπρόσθετα χωρία τοῦ Εὐνομίου εἰς τὰ ἔργα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, παρέμεινεν εὐχαριστημένος μὲ τὰ τρία χωρία περὶ Θεοῦ καὶ ἐνεργειῶν ποὺ ἤδη εἶχε ἀπὸ τὸν Γρηγόριον Νύσσης. Δὲν ὑποψιάσθηκε κἄν ὅτι-θὰ ἔπρεπε νὰ διαβάσῃ τὸ ἀνωτέρω κείμενον, Migne, P.G. 45, 297C, εἰς τὸ ὁποῖον παραπέμπει. Ἄν εἶχε μελετήσῃ τὸ 297B θὰ εἶχε ἀνακαλύψῃ καὶ τὸ 297A. Ἀλλὰ ὅμως εἶχε τὸ δεύτερον χωρίον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης περὶ τῆς παρεπομένης κατὰ Εὐνόμιον ἐνεργείας Migne, P.G. 45, 325C εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1983 σ. 90. Ἔτσι φαντάσθηκε ὅτι ἤδη εἶχε τὴν βοήθειαν ποὺ χρειάζεται κατὰ τῆς ἰδικῆς μου ἐρμηνείας τοῦ Εὐνομίου ἀπὸ τὸ χωρίον αὐτὸ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης. Ἔτσι εἰς τὴν ἔκδοσίν του τοῦ 1984/93 προσθέτει εἰς τὴν σ. 81-82 κάποιαν ἰδικήν του προσπάθειαν νὰ ἐρμηνεύσῃ διατὶ ὑποστηρίζω ὅτι διὰ τὸν Εὐνόμιον ἡ ἐνέργεια διὰ τῆς ὁποίας ὁ «Πατὴρ» κτίζει τὸν «Λόγον» εἶναι κτιστή. Πλέκει ὑποθετικοὺς λόγους διατὶ συμπεραίνω τοιαῦτα εἰς τὰ δημοσιεύματά μου τὸ 1973 καὶ τὸ 1981, δηλαδὴ ὅτι ἡ ἐνέργεια διὰ τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς τοῦ Εὐνομίου κτίζει τὸν Λόγον εἶναι κτιστή. Διὰ νὰ προδιαθέσῃ τὸν ἀναγνώστην νὰ συμφωνήσῃ μαζί του, κατὰ τῆς ἰδικῆς μου ἐρμηνείας, ἀσχολεῖται πρῶτον μὲ τὸ ἐν λόγῳ χωρίον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης ποὺ

μεταφέρει ἀπὸ τὴν σ. 90 τρεῖς παραγράφους πίσω εἰς τὴν σελίδα, ποῦ θὰ ἦταν 92, ἀλλὰ καὶ τώρα τὸ 1984/93 εἶναι σ. 81 καὶ ὑπόσημ. 5.

β) Εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1983 ὁ κ. Μαρτζέλος εἶχε γράψει ὅτι, «Ὡς παρατηρεῖ ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι κατὰ τὸν Εὐνόμιον «*δύναμις τις οὐσιώδης καθ' ἑαυτὴν ὑφρεσιῶσα καὶ τὸ δοκοῦν ἐργαζομένη δι' αὐτεξουσίου κινήματος*». Ἄλλὰ τὸ 1984/93 ὁ κ. Μαρτζέλος αὐξάνει τὸ μέγεθος τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου διὰ νὰ τὸ ἐνδυναμώσῃ περισσότερο ἐναντίον τῆς ἰδικῆς μου ἐρμηνείας τοῦ Εὐνομίου. Ἄλλὰ ὁ κ. Μαρτζέλος δὲν κατάλαβε ὅτι εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ἀστειευόμενος εἰς βάρος τοῦ Εὐνομίου, ἐρωτᾷ, «*Τίς τοίνυν ἡ ἐνέργεια ἡ τῷ Θεῷ μὲν τῶν ὄλων παρεπομένη, πρὸ δὲ τοῦ Μονογενοῦς νοουμένη καὶ περιγραφοῦσα τὴν οὐσίαν; Δύναμις τις οὐσιώδης καθ' ἑαυτὴν ὑφρεσιῶσα καὶ τὸ δοκοῦν ἐργαζομένη δι' αὐτεξουσίου κινήματος*»¹⁷. Ἄλλὰ παρεπομένη τῷ Θεῷ ἐνέργεια σημαίνει, ὅπως εἴπαμεν, ἐνέργεια ποῦ ἀκολουθεῖ τὸν Θεὸν ὡς ἄν ὑπασπιστής, ποῦ ἐκτελεῖ τὴν βούλησιν τοῦ ἀποστολέα του κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτεξουσίως καὶ ὄχι φυσικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ποῦ νομίζει ὁ κ. Μαρτζέλος. Μάλιστα ἐπιμένει ὅτι εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ ὁ Γρηγόριος συμφωνεῖ μὲ τὴν ἰδικήν του θέσιν ὅτι ἡ «*παρεπομένη*» ἐνέργεια αὐτὴ εἶναι ἡ κατὰ τὸν Ἄρειον ἄκτιστος καὶ «*οὐσιώδης*» ἐνέργεια διὰ τῆς ὁποίας ὁ Πατὴρ κτίζει τὸν κτιστόν του Λόγον. Ὁ Καππαδόκης συμπατριώτης μου μιᾶ ἐδῶ Ρωμαῖκα καὶ κάμνει «*φιλό γαζί!*» Δηλαδή ἡ παρεπομένη ἐν λόγῳ ἐνέργεια εἶναι δῆθεν «*καθ' ἑαυτὴν ὑφρεσιῶσα καὶ τὸ δοκοῦν ἐργαζομένη δι' αὐτεξουσίου κινήματος*», δηλαδή σὰν ρομπὸτ «*καθ' ἑαυτὴν ὑφρεσιῶσα*», ποῦ ἀποστέλλει ἡ «*ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτῃ οὐσία*» διὰ νὰ ἐπιτελέσῃ ἔργον τῆς βουλήσεώς της. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἐκ μέρους τοῦ κ. Μαρτζέλου λανθασμένην κατανόησιν τοῦ ἀστειοῦ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης εἰς βάρος τοῦ Εὐνομίου, οἱ Ἄρειανοὶ ὑπεστήριζον ἀντιθέτως ὅτι ὁ Θεὸς κτίζει τὸν Λόγον, ὄχι κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ βούλησιν. Οὐδέποτε θὰ ἐδέχετο ὁ Ἄρειος τὸν ὄρον «*δύναμις οὐσιώδης*» τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ «*δύναμις οὐσιώδης*» σημαίνει δ' αὐτὸν κατ' ἀνάγκην δύναμις ἢ ἐνέργεια καὶ ὄχι κατὰ βούλησιν δύναμις ἢ ἐνέργεια.

29. Ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ κείμενον τοῦ Εὐνομίου μὲ τὸ ὅποιον ὁ κ. Μαρτζέλος προσεπάθησε νὰ ἀποδείξῃ τὰς θέσεις του. Ἴδου πάλιν τὸ κείμενον: «*Οὗτοι μερισμὸν ἢ κίνησιν τινα τὴν οὐσίαν ἡγουμένους, ἄπερ ἐπινοεῖν ἀναγκαῖον τοὺς ὑπαγομένους τοῖς Ἑλλῆσι σοφίσμασιν,*

17. Migne, P.G., 45,325C.

ἐνούντων τῇ οὐσίᾳ τὴν ἐνέργειαν, καὶ διὰ τοῦθ' ἅμα μὲν τῷ Θεῷ τὸν κόσμον ἀποφαινομένων, οὐδὲν δὲ μᾶλλον ἐκ τούτου τὴν ἀτοπίαν διαφευγόντων... Ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸ μικρῷ πρόσθεν ρηθέντα τὴν ἐνέργειαν ἐκ τῶν ἔργων κρίνοντες, οὐκ ἀσφαλῆς οἰόμεθα δεῖν ἐνοῦν τῇ οὐσίᾳ, τὴν μὲν ἀναρχον ἀπλήν τε καὶ ἀτελεύτητον εἰδότες, τὴν δὲ ἐνέργειαν οὐκ ἀναρχον. Ἡ γὰρ ἂν ἦν καὶ τὸ ἔργον ἀναρχον, οὐτ' ἀτελεύτητον, ἐπεὶ μηδὲ οἶόν τε παυσαμένων τῶν ἔργων ἄπαυστον εἶναι τὴν ἐνέργειαν. Λίαν γὰρ μειρακιώδες, καὶ φρενὸς νηπίας, ἀγέννητον καὶ ἀτελεύτητον λέγειν τὴν ἐνέργειαν ταῦτόν τῃ οὐσίᾳ τιθεμένους μηδενοῦς τῶν ἔργων ἀγεννήτως γίνεσθαι δυναμένου, μητ' ἀτελευτήτως. Ἐκ γὰρ τούτων συμβαίνει δυοῖν θάτερον, ἢ τὴν ἐνέργειαν ἀπρακτον εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ ἔργον ἀγέννητον. Εἰ δ' ἐκάτερον τούτων ὁμολογουμένως ἀποπον, ἀληθῆς τὸ λειπόμενον, ἀρχομένων τε τῶν ἔργων, μὴ ἀναρχον εἶναι τὴν ἐνέργειαν, παυομένων τε, μὴ ἄπαυστον. Οὐ χρὴ τοίνυν πειθομένοις γνώμαις ἐτέρων ἀνεξετάστοις ἐνοῦν τῇ οὐσίᾳ τὴν ἐνέργειαν, ἀληθεστάτην δὲ καὶ Θεῷ προεπωδεστάτην ἐνέργειαν ἡγεῖσθαι τὴν βούλησιν, ἀρκοῦσαν πρὸς τὸ εἶναι καὶ σώζεσθαι τὰ πάντα, μαρτυρούσης καὶ προφητικῆς φωνῆς. Πάντα βούλεται σύστασιν, ἀλλ' ἅμα τε βούλεται, καὶ γέγονε, ὅπερ ἠθέλησεν»¹⁸.

30. Εἰς τὸ κείμενον αὐτὸ ἡ βούλησις τοῦ Θεοῦ προπορεύεται τῆς ἐνεργείας καὶ ἡ ἐνέργεια ἐπεται, δηλαδὴ ἀκολουθεῖ τὴν βούλησιν. Διὰ τοῦτο ὁ Εὐνόμιος περιγράφει τὴν ἐνέργειαν τῆς «ἀνωτάτω καὶ κυριωτάτης οὐσίας» ποῦ κτίζει τὴν «δευτέραν οὐσίαν» ὡς «παρεπομένην». Ἀλλὰ ὁ Εὐνόμιος κάμνει τοῦτο σαφῶς διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ ἔργον του «Ἀπολογία ὑπὲρ ἀπολογίας», ποῦ εἶναι ἐνσωματωμένον εἰς τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης. «Ἀντιρρητικὸς πρὸς Εὐνόμιον». Ἀλλὰ ὁ κ. Μαρτζέλος δὲν ὑπεβλήθη εἰς τὸν κόπον νὰ προσοικειωθῇ μὲ τὰ χωρία τοῦ Εὐνομίου περὶ τῶν τριῶν θείων οὐσιῶν καὶ τῶν παρεπομένων ἐνεργειῶν τους εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης. Διὰ τοῦτο δὲν κατάλαβε τὸ ἀνωτέρω χωρίον τοῦ Εὐνομίου ἀπὸ τὸ ἔργον του Ἀπολογία. Ἀφοῦ ἐδιάβασε τὴν Ἀπολογίαν τοῦ Εὐνομίου ἔπρεπε ὁ κ. Μαρτζέλος νὰ ρίξῃ μιὰ ματιὰ καὶ εἰς τὸ ἔργον του «Ἀπολογία ὑπὲρ Ἀπολογίας», ὅχι μόνον διὰ τὰ θέματα περὶ θείων ὀνομάτων, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὰ θέματα περὶ τῶν τριῶν θείων οὐσιῶν καὶ τῶν παρεπομένων ἐνεργειῶν καὶ προσφυῶν ὀνομάτων των.

31. α. Ὁ κ. Μαρτζέλος γνωρίζει τὸν Εὐνόμιον σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὡς ἐμφανίζεται εἰς τὸ ἔργον του «Ἀπολογία» καὶ εἰς τὸν Μ.

18. Migne, P.G., 30,860.

Βασίλειον. Ἄλλὰ ὁ κ. Μαρτζέλος δὲν ὑποψιάσθηκε τὸ μέγεθος τῶν ἐπιπροσθέτων πληροφοριῶν περὶ τῆς διδασκαλίας του ποῦ παρέχει ὁ Εὐνόμιος εἰς τὸ ἔργον του «Ἀπολογία ὑπὲρ Ἀπολογίας», ποῦ δὲν εἶχε ὑπ' ὄψιν του ὁ Μ. Βασίλειος. Ἄλλὰ ἀπὸ τὸ ἀπολεσθὲν τοῦτο ἔργον τοῦ Εὐνομίου σώζονται τὰ οὐσιαστικὰ καὶ τὰ κύρια κείμενά του εἰς τὸ ἔργον «Ἀντιρρητικὸς πρὸς Εὐνόμιον» τοῦ Γρηγορίου Νύσσης. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι, ὅτι ἰσχύει διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ κ. Μαρτζέλου διὰ τὰ κατὰ τὸν Εὐνόμιον θέματα περὶ τῶν «τριῶν» θείων «οὐσιῶν» καὶ «τῶν παρεπομένων ἐνεργειῶν τους», ἰσχύει καὶ διὰ τὰ «παρεπόμενα», μετὰ τῶν ἐν λόγῳ ἐνεργειῶν, «προσφυῆ ὀνόματα». Τοῦτο φαίνεται σαφῶς εἰς τὸ Κεφάλαιόν του Δ' «Ἡ ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΟΥΣΙΑΣ - ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, Α. ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ, 1. Ἡ περὶ ἐπινοίας καὶ καταγωγῆς τῶν ὀνομάτων ἀντίληψις τοῦ Εὐνομίου». (1983, σ. 165-174: 1984/1993, σ. 148-158). Ἐδῶ ὁ κ. Μαρτζέλος παραπέμπει εἰς 25 κείμενα τοῦ Εὐνομίου εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἔργον τοῦ Γρηγορίου Νύσσης ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὸ θέμα περὶ θείων ὀνομάτων. Παρὰ ταῦτα δὲν χρησιμοποιοῦ τὸ κείμενον τοῦ Εὐνομίου, ὅπου συνοψίζει ὅλην τὴν διδασκαλίαν του ποῦ παραθέσαμεν ἀνωτέρω εἰς τὴν παραγράφον 22. Διὰ τοῦτο ἄγνοεῖ αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονός, ὅτι διὰ τὸν Εὐνόμιον τὸ σχετικὸν «προσφυῆ ὄνομα» τῆς ἐκάστης τῶν πρώτων δύο παρεπομένων ἐνεργειῶν εἶναι καὶ αὐτὸ «παρεπόμενον» μαζὶ μὲ τὴν ἐνέργειάν του. Ἐπίσης ἄγνοεῖ ὅτι καὶ τὰ ἀναρριθμητὰ «προσφυῆ ὀνόματα», ποῦ συνοδεύουν τὰς ἀναρριθμήτους παρεπομένας ἐνεργείας τῆς τρίτης θείας οὐσίας, εἶναι μαζὶ τους καὶ αὐτὰ «παρεπόμενα». Οὕτε μίαν φορὰν δίδει τὴν ἐλαχίστην ἐντύπωσιν ὁ κ. Μαρτζέλος ὅτι ἐδιάβασε ἔστω μίαν φορὰν ἐπὶ τροχάδην τὰ σωζόμενα κείμενα τοῦ Εὐνομίου, ὅπου περιγράφονται τὰ τοιαῦτα¹⁹.

β. Εἰς τὴν σ. 172, ὑπόσημ. 1 τοῦ 1983 καὶ σὴν σ. 156, ὑπόσημ. 2 τοῦ 1984/93 παραπέμπει καὶ εἰς τὰ ἰδικά μου γραφόμενα διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐνομίου περὶ ὀνομάτων²⁰. Ἄλλὰ δὲν ἀναφέρει τὸ πῶς περιγράφω τὴν πρὸ τοῦ κτιστοῦ κόσμου ὑπαρξίν τῶν ὀνομάτων μέσα εἰς τὸν Θεόν. Μέσα εἰς Ὁρθόδοξα πλαίσια θὰ ἔθεωροῦντο «ἄκτιστα». Ἐδῶ δὲν παραθέτω κείμενα, ἀλλὰ παραπέμπω εἰς τὸν Ἀντιρρητικὸν πρὸς Εὐνόμιον Β, Migne, P.G. 45, 909-1122, εἰδικῶς

19. Ἴδε τὰς ἀνωτέρω παραγράφους 22-28.

20. «Highlights in the Debate over Theodore of Mopsuestia's Christology and some Suggestions of a Fresh Approach», *The Greek Orthodox Theological Review* 5 (1959-60): σ. 177.

973 και ἐξῆς. Ὁ σκοπός μου εἰς τὴν παράγραφον αὐτὴν δὲν ἦτο νὰ ἀσχοληθῶ εἰδικῶς μὲ τὸν Εὐνόμιον, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν χρησιμοποιήσω ὡς εἰσαγωγὴν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων περὶ γλωσσῶν καὶ θεοπνευστίας, ὅπως τὴν ἀναπτύσσει ὁ Γρηγόριος Νύσσης. Ἄλλὰ δὲν εἶχα παραπέμψει ἐδῶ εἰς τὸν Ἀντιορητικὸν πρὸς Εὐνόμιον A, Migne, P.G. 45, 297 ὅπου, ὅπως εἶδαμεν, ὁ Εὐνόμιος συνδέει καὶ σχεδὸν ταυτίζει τὴν γέννησιν τῶν θεϊκῶν ὀνομάτων μὲ τὴν γέννησιν τῶν παρεπομένων ἐνεργειῶν τῶν τριῶν ἀρχικῶν οὐσιῶν. Ἄν εἶχα παραπέμψη εἰς αὐτὸ τὸ ἐν λόγῳ κείμενον, πιθανὸν νὰ εἶχεν ἐντοπίσῃ τὴν σχέσιν τοῦ χωρίου τούτου μὲ τὰ κατὰ τὸν Εὐνόμιον ὀνόματα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κτισμάτων του. Παραδόξως ὁμοῦς ὁ κ. Μαρτζέλος παραπέμπει εἰς τὸ ἐν λόγῳ χωρίον Migne, P.G. 45, 297B, μίαν φορὰν εἰς τὸ κεφ. Β' Α. 1. «Ἡ εὐνομιακὴ ἀντίληψις περὶ διακρίσεως οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ» καὶ στὸ 297C δύο φορὰς εἰς κεφ. Γ', 2. α. «Ἡ διὰ τῶν ἐνεργειῶν θεολογικὴ μέθοδος τοῦ Εὐνομίου». Ἄλλὰ, ὅπως μόλις εἶδαμεν, δὲν παραπέμπει εἰς τὸ Migne, P.G. 45, 297A οὔτε μίαν φορὰν εἰς τὸ κεφ. Δ' «Ἡ ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΟΥΣΙΑΣ - ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, Α. ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΘΕΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ, 1. Ἡ περὶ ἐπινοίας καὶ καταγωγῆς τῶν ὀνομάτων ἀντίληψις τοῦ Εὐνομίου». Ἀφοῦ δὲν ἐχρησιμοποίησεν τὸ κείμενον αὐτό, ὡς αὐτὸ τοῦτο τὸ θεμέλιον τοῦ κεφαλαίου τούτου καὶ ὀλοκλήρου τῆς διατριβῆς του, καὶ ἀφοῦ οὔτε κἀν παραπέμπει εἰς αὐτὸ τοῦλάχιστον εἰς τὸ κεφ. Δ', τίθεται αὐτομάτως τὸ ἐρώτημα: Ἐμελέτησεν ὁ κ. Μαρτζέλος τὰ ἐν λόγῳ σωζόμενα κείμενα τοῦ ἔργου τοῦ Εὐνομίου «Ἀπολογία ὑπὲρ Ἀπολογίας» κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Γρηγορίου Νύσσης, ἢ τὰ ἐπῆρε ἀπὸ τοὺς V. Lossky, J. Daniélou, I. Theil, A. Schindler εἰς τοὺς ὁποίους παραπέμπει;

32. Ἀκριβῶς μὲ χωρία τοῦ Εὐνομίου προσεπάθησαν καὶ ὁ Γρηγορᾶς καὶ ὁ Ἀκίνδυνος νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς εἶναι ὀπαδὸς τῆς αἰρέσεως τοῦ Εὐνομίου, δηλαδὴ ὅτι συμφωνεῖ μὲ τὸν Εὐνόμιον ὅτι διακρίνονται μεταξύ των ἡ ἄκτιστος θεία οὐσία καὶ αἱ ἄκτιστοι θεῖαι ἐνέργειαι. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς, ὁμοῦς, ἀπέδειξεν ὅτι εἰς τὰ κείμενα τοῦ Εὐνομίου ἢ ἐν λόγῳ διακρινομένη ἀπὸ τὴν θεῖαν οὐσίαν ἐνέργεια εἶναι κτιστῆ²¹ καὶ ὄχι ἄκτιστος, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ Γρηγορᾶς, Ἀκίνδυνος καὶ κ. Μαρτζέλος.

21. Ἴδὲ *Γρηγορίου Παλαμᾶ Συγγράμματα*, Παναγιώτου Χρήστου, Θεσσαλονίκη 1988, Τόμος Δ', σελ. 40, 41, 79, 80, 81, 96, 98, 184, 213, 214, 270 ἐ., 306-313, 354 ἐ., 364 ἐ., 377 ἐ.

II. ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΚΟΙΝΩΝΗΤΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ²²

33. Ὁλόκληρον τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ ΑΠΘ κατήργησε τὸ δόγμα περὶ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Δηλαδή ἀνέτρεψαν, ἀσφαλῶς ἐν ἀγνοία τους, τὴν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐν τῷ ἐνσαρκωθέντι Κυρίῳ τῆς δόξης ὑπὸ τῶν θεουμένων θεοπτίαν, ὅτι «...ἅπαν, ὁ θεωρεῖται καὶ λέγεται ἐν τῇ παναγία καὶ ὁμοφυεῖ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι, ἢ κοινόν ἐστι πάντων, ἢ ἐνὸς καὶ μόνου τῶν τριῶν». Τὸ ἐξ ἐμπειρίας τῆς θεώσεως τῶν προφητῶν, ἀποστόλων καὶ πατέρων δόγμα τοῦτο εἶναι τὸ «ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ» θεμέλιον ὄλων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Μάλιστα, τὴν τελικὴν μορφήν τῆς ὀρολογίας περὶ αὐτῶν τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐτελειοποίησαν κυρίως οἱ Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Γρηγόριος Νύσσης, βάσει τῆς διακρίσεως μεταξὺ τῆς μιᾶς οὐσίας καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ποὺ ἀπετέλεσε τὸ θεμέλιον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐπομένων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ κυρίως τῆς Η'²³.

34. Ἀφορμὴ τῆς Εἰσηγήσεως ταύτης εἶναι τὸ ὅτι τὸ ὄνομά μου, καὶ ἀλλοιωμένον κείμενον τῆς Δογματικῆς μου, ἀπετέλεσαν θέμα συζητήσεως καὶ ἀρνητικῆς κριτικῆς εἰς Γ.Σ. τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ.

35. Οἱ καθηγηταὶ κ.κ. Ν. Ματσούκας, Γ. Μαρτζέλος καὶ Δ. Τσελεγγίδης κατέθεσαν Εἰσηγητικὴν Ἐκθεση εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Γ.Σ. τῆς 14ης Μαΐου 1992 τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΑΠΘ, ὅπου μεταξὺ ἄλλων μνημονεύουν τὸ ὄνομά μου εἰς τὴν σ. 8 καὶ παραθέτουν «ἐντὸς εἰσαγωγικῶν» γραφόμενά μου παραπέμποντες εἰς τὴν σ. 286 τῆς Δογματικῆς μου. Παραθέτουν ἀπ' ἐκεῖ δύο προτάσεις μου εἰς τὴν σ. 9 τῆς ἐν λόγῳ Εἰσηγητικῆς Ἐκθέσεώς τους, ἀλλὰ ἀπιστεύτως ἀλλοιωμένα. Θεωρῶ ἀπαράδεκτον καὶ ἀδιανόητον τὴν αὐθαιρεσίαν, μὲ τὴν ὁποῖαν χρησιμοποιοῦνται αἱ ἐν λόγῳ δύο προτάσεις μου ἀπὸ τὰς ὁποίας λείπει τὸ πρῶτον μέρος τῆς πρώτης προτάσεως καὶ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς δευτέρας προτάσεως.

36. Ἀλλὰ οἱ ἴδιοι Καθηγηταὶ κ.κ. Ν. Ματσούκας, Γ. Μαρτζέλος

22. Ἰ. Σ. Ρωμανίδου, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 286-400.

23. Ἴδε ἱστορικὴν περιγραφὴν τῆς ἐξελίξεως εἰς τὰ ἔργα μου *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1973 καὶ τὸ κεφ. Filioque εἰς βιβλία *Franks, Romans, Feudalism and Doctrine*, Brookline 1981, σ. 60-95; Augustin, *Les Dossiers H - L' Age d' Homme*, 1988, σ. 197-217.

καὶ Δ. Τσελεγγίδης κατέθεσαν ἐκ νέου Εἰσηγητικὴν Ἐκθεσην εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Γ.Σ. ἀρ. 188 τῆς 10ης Νοεμβρίου 1994 τοῦ ἐν λόγῳ Τμήματος Θεολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν μεταξὺ ἄλλων πάλιν μνημονεύουν τὸ ὄνομά μου εἰς τὰ σελ. 2-3 κατὰ τὴν κρίσιν τῆς ὑποψηφιότητος τοῦ ἰδίου προσώπου, πού εἶχε κριθῆ ἀνωτέρω. Εἰς τὴν Γ.Σ. αὐτὴν τὸ κρινόμενον πρόσωπον ἀναφέρει τὸ πλήρες κείμενόν μου εἰς τὰς κρινόμενας ἐργασίας του, πού εἶχε παραχαραχθεῖ εἰς τὴν ἀνωτέρω Γ.Σ. τῆς 14ης Μαΐου 1992⁴. Παρὰ ταῦτα οἱ τρεῖς εἰσηγηταὶ καὶ ὁλόκληρον τὸ ἐκλεκτορικὸν σῶμα ἐνέμειναν εἰς τὰς ἰδίας ἀπόψεις των ἔναντι τοῦ ἐν λόγῳ κειμένου μου.

37. Πάντως εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς 14ης Μαΐου 1992 ἢ ἐν λόγῳ Εἰσήγησις τῶν εἰρημένων τριῶν καθηγητῶν ἀναμειγνύει, ἐντὸς εἰσαγωγικῶν μάλιστα, λόγια πού δὲν εἶναι ἰδικὰ μου, με ἀλλοιωμένας δύο προτάσεις μου. Παραδόξως ἐξαφανίζονται τὸ πρῶτον μέρος τῆς πρώτης προτάσεώς μου καὶ τὸ δεύτερον μέρος τῆς δευτέρας προτάσεώς μου. Ἴδου αἱ ἐν λόγῳ δύο πλήρεις προτάσεις μου διὰ νὰ φανῆ σαφῶς ἢ ἐν προκειμένῳ ἀλλοιώσις. Τὰ ὑπογραμμισμένα δύο τεμάχια τῶν δύο προτάσεων εἰς τὴν μέσην ἐντὸς εἰσαγωγικῶν « » εἶναι τὰ δύο τεμάχια πού χρησιμοποιοῦν οἱ εἰσηγηταί. Ἴδου τὸ θέαμα τῆς διπλῆς ἀλλοιώσεως τῶν ἐξῆς δύο προτάσεών μου.

38. Γράφω' «*Ἡ διαφοροποιήσις τῶν τριῶν προσώπων συνίσταται εἰς τὸν τρόπον ὑπάρξεως αὐτῶν, οὐδόλως εἰς τὴν οὐσίαν καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐλλαπτώσεως ἢ ἀλλοιώσεως ἢ παραλλαγῆς «ὑπάρχουν αἰώνιως καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ἢ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῶν ὑποστάσεων τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ ὄχι τῆς οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν...» τὰς ὁποίας κοινωνεῖ αὐταῖς ἄνευ ἐνδιαμέσου τινὸς μεταξὺ τοῦ γεννᾶν καὶ τοῦ γεννᾶσθαι καὶ τοῦ ἐκπορεύειν καὶ ἐκπορεύεσθαι».*

39. Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω κείμενα φαίνεται σαφῶς πῶς ἀπεκόπησαν αἱ δύο ἄκραι τῶν ὡς ἄνω δύο προτάσεών μου καὶ πῶς ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ δύο μεσαῖα ἀπομείναντα τεμάχια, προφανῶς διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν σκοπὸν πού γνωρίζουν οἱ ἀλλοιώσαντες. Ὅμως χωρὶς τὰ δύο ἠλλείποντα ἄκρα ἢ τεμάχιά των αἱ δύο προτάσεις ἀποβαίνουν ἀκατανόητοι.

40. Ἐνῶ εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς πρώτης προτάσεώς μου εἶχα

24. Βλ. ἐν *Γρηγόριος Παλαμάς*, τ. 750, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 624-625 καὶ ἐν *Πρακτικὰ τοῦ Θεολογικοῦ Συνεδρίου*, «Ὁ Ἐπουράνιος Πατήρ», Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 282-283.

ἀναφερθῆ εἰς τὴν διαφοροποίησιν, δηλαδὴ εἰς τὰ ἀκοινωνήτα, τῶν τριῶν προσώπων καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς θείας ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θεϊαν οὐσίαν, ἢ ἐν λόγῳ εἰσήγησις μὲ ἐμφανίζει γράφοντα ὅτι «... οἱ ἐνέργειες τῶν προσώπων τῆς Ἁγ. Τριάδος (παραλείπουν τὴν θεϊαν οὐσίαν) ὑπάρχουν αἰωνίως καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ὑπαρξιν διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι. Δηλαδὴ ὁ Πατὴρ εἶναι ἢ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῶν ὑποστάσεων τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ ὄχι τῆς οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν...».

41. Οἱ εἰσηγηταὶ ἀντικατέστησαν τὸ πρῶτον μέρος τῆς προτάσεώς μου μὲ λόγια, ποῦ δὲν εἶναι ἰδικὰ μου ὡς ἐξῆς' «... οἱ ἐνέργειες τῶν προσώπων τῆς Ἁγ. Τριάδος» καὶ συνεχίζουν μὲ ἰδικὰ μου λόγια ὡς ἄνω μέχρι τὴν φράσιν μου «ἀλλὰ ὄχι τῆς οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν...». Οἱ εἰσηγηταὶ διακόπτουν ἐδῶ τὴν δευτέραν πρότασίν μου καὶ ἔτσι διαστρέφουν τελείως τὸ νόημα τῆς ἰδικῆς μου συνεχείας. Ἐναντιθέτως ἐπιβάλλουν τοὺς ἰδικούς τους ἀσχέτους μὲ τὰ γραφόμενά μου βλακώδεις στοχασμούς τους. Γράφουν οἱ εἰσηγηταὶ τὰ ἐξῆς' «Στὸ σημεῖον αὐτό, ὅπως γίνεται σαφές, ὑπάρχουν δύο σημαντικὲς καὶ γλωσσικὲς ἀντιφάσεις ποῦ καταλήγουν σὲ δογματικὰ σφάλματα. Ἐνῶ δηλ. ἢ ὑποψηφία ὑποστηρίζει σωστὰ ὅτι οἱ ἐνέργειες τῶν προσώπων τῆς Ἁγ. Τριάδος «ὑπάρχουν ... διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι», τονίζει ἐσφαλμένα ὅτι «δὲν ἔχουν ὑπαρξιν διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι». Μὲ τὴν ἐπεξήγησιν ποῦ δίνει στὴ συνέχεια μπλέκει ἀκόμα περισσότερο τὰ πράγματα: Ἐνῶ δηλ. γράφει σωστὰ ὅτι οἱ ἐνέργειες τῶν προσώπων τῆς Ἁγ. Τριάδος «ὑπάρχουν ... ἐκ τοῦ Πατρὸς» (σ. 2) διευκρινίζει ἐσφαλμένα ὅτι ὁ Πατὴρ δὲν «εἶναι ἢ αἰτία τῆς ὑπάρξεως ... τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος» (σ. 3). Καὶ συνεχίζουν οἱ Εἰσηγηταὶ: «Πῶς εἶναι δυνατόν οἱ ἐνέργειες τῶν προσώπων τῆς Ἁγ. Τριάδος νὰ πηγάζουν "ἐκ τοῦ Πατρὸς" καὶ ὁ Πατέρας νὰ μὴν εἶναι ἢ αἰτία τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος; Πῶς εἶναι δυνατόν, ὁ Πατέρας νὰ εἶναι ἢ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῶν ὑποστάσεων τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, ἀλλὰ "ὄχι τῆς οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν", ὅπως ἐσφαλμένα γράφει ἢ ὑποψηφία; Εἶναι ποτὲ δυνατόν, οἱ ὑποστάσεις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὸν Πατέρα, νὰ εἶναι χωρὶς οὐσία καὶ χωρὶς ἐνέργειες; Πέρα ὅμως ἀπὸ τὴν λογικὴν ἀπάντησιν, ποῦ μποροῦν νὰ ἔχουν τὰ ἐρωτήματα αὐτά, ὑπάρχει καὶ ἢ θεολογικὴ ἀπάντησιν, μὲ βάση τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαίτερα τῶν Καππαδοκῶν. Σύμφωνα μ' αὐτὴν ὁ Πατέρας δὲν εἶναι ἢ αἰτία τῆς ὑπάρξεως μόνον τῶν ὑποστάσεων τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ —σὲ

ἀντίθεση μὲ ὅσα γράφει ἡ ὑποψηφία – καὶ τῆς οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν τους».

42. Ἐλλὰ ἡ πρότασις μου, ποῦ ἀλλοιώθηκε εἰς τὴν ὡς ἄνω παράγραφον 39 μὲ τὴν ἀποκοπὴν τοῦ δευτέρου μέρους, συνεχίζει ὡς ἑξῆς: «...τὰς ὁποίας κοινωνεῖ αὐταῖς ἄνευ ἐνδιαμέσου τινὸς μεταξὺ τοῦ γεννᾶν καὶ τοῦ γεννᾶσθαι καὶ τοῦ ἐκπορεύειν καὶ ἐκπορεύεσθαι». Δηλαδή οἱ θεολογικῶς ἔλλειπεις ἀποκόψαντες τὸ τελευταῖον μέρος τῆς προτάσεως αὐτῆς, ὅτι ὁ Πατὴρ δὲν εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῆς οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν Του μέσα εἰς τὰ δύο ἕτερα θεῖα πρόσωπα, ἀλλὰ «κοινωνεῖ» τὴν οὐσίαν Του καὶ τὰς φυσικὰς ἐνεργείας τῆς εἰς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως γράφει ἡ συνέχεια τοῦ κειμένου μου. Διὰ τοῦτο οἱ Πατέρες συγκαταλέγουν τὴν θεῖαν οὐσίαν καὶ τὰς θεῖας ἐνεργείας εἰς τὰ κοινὰ καὶ ὄχι εἰς τὰ ἀκοινωνήτα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Δηλαδή ὁ Πατὴρ δὲν εἶναι, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ Εἰσηγηταί, ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῆς ὑπαρχούσης Ἰδικῆς Του οὐσίας καὶ τῶν Ἰδικῶν Του φυσικῶν ἐνεργειῶν εἰς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλὰ εἶναι ὁ κοινωνῶν μετ' Αὐτῶν συναϊδίως τῆς αὐτῆς οὐσίας Του καὶ τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν Του.

43. Μοῦ κάμνει ἐντύπωσιν, ὅτι παρ' ὅτι παρουσιάζω ἀρκετὰ κείμενα τῶν Πατέρων εἰς τὴν Δογματικὴν μου ἐπάνω εἰς τὰ ἀκοινωνήτα καὶ τὰ κοινὰ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἡ ἐν λόγῳ εἰσηγήσις ἀλλοίωσε μόνον αὐτὸ τὸ κείμενον. Ἀφοῦ τὸ Τμῆμα Θεολογίας συνεφώνησε μὲ τὰ γραφόμενα εἰς τὴν ὡς ἄνω παρ. 9 ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ εἰσηγήσιν, εἰς τὴν πραγματικότητά ἀλλοίωσε ὀλόκληρον τὴν πατερικὴν παράδοσιν περὶ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἔτσι ἐπεκύρωσε τὸ Filioque τῶν Φράγκων καὶ ἀνακήρυξεν ἔτσι καὶ τὸ ἀλάθητον τῶν Φραγκο - Λατίνων Παπῶν καὶ τὴν Ψευδο - Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τῆς Φερράρας – Φλωρεντίας (1438-1442).

44. Δηλαδή, τὰ γραφόμενα αὐτὰ εἶναι σαφῶς αἰρετικὰ ἀφοῦ καταργοῦνται τὰ κοινὰ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ταυτίζονται μὲ τὰ ἀκοινωνήτα. Τὰ κοινὰ δὲν ἔχουν αἰτία ἢ τρόπον ὑπάρξεώς τους ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ εἶναι τὰ κοινὰ ποῦ ἔχουν ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα συναϊδίως ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν Πατέρα. Πῶς δύναται νὰ ἔχει τρόπον καὶ αἰτία ὑπάρξεως τὸ «ὁμοούσιον» τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μὲ τὸν Πατέρα; Πῶς δὲν σημαίνει τὸ ὁμοούσιον τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μὲ τὸν Πατέρα ὅτι ἡ ἐν λόγῳ Θεῖα οὐσία συμπεριλαμβάνει τὰς ἀκτίστους φυσικὰς ἐνεργείας τῆς, παρ' ὅτι δὲν ταυτίζονται μὲ αὐτήν; Τὰ ἀνωτέρω γραφόμενα τῶν Εἰσηγητῶν θὰ ἴσχυαν μόνον ἂν ἦσαν οἱ γράψαντες καὶ οἱ ψηφίσαντες αὐτὰ ὁμοιουσιανοὶ πρὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἄν εἶχαν ἐπιμείνει

εἰς τὰ γραφόμενά τους αὐτὰ καὶ μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τότε κατ' οὐσίαν καὶ κατ' ἐνεργεῖαν ἀπέρριψαν τὸ ὁμοούσιον εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως καὶ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς διακρίσεως μεταξὺ 1) τῆς μιᾶς οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς, καὶ 2) τῶν τριῶν ὑποστάσεων, δηλαδὴ μεταξὺ τῶν α) κοινῶν καὶ β) ἀκοινωνήτων, τὰ ἐν λόγῳ γραφόμενα εἶναι αἰρετικά.

45. Συνήντησα ἐπανάληψιν τῆς ἰδίας ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ἀλωιωμένων γραφομένων μου (σ. 286 τῆς Δογματικῆς μου) εἰς τὴν σ. 65 εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν λόγῳ συνεδρίας ἀπὸ τὸν κ. Μαρτζέλον. Ἐδῶ ἐπικαλεῖται εἰς βοήθειαν χωρίον τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ ἄλλο τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου. Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀθανασίου ἐπικρατοῦσε ἀκόμη ἡ ταύτισις τῶν ὄρων οὐσίας καὶ ὑποστάσεως καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ Ὁρθόδοξοι Ὁμοιουσιανοὶ οὔτε ἤθελαν νὰ ἀκούσουν διὰ τὸ ὁμοούσιον. Εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας ὁ Λόγος εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς. Ὅταν ἡ Β' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος υἰοθέτησε τὴν διάκρισιν μία οὐσία καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, γίνεται ὀρθὸν πλέον νὰ ὑποστηρίξῃ κανεὶς ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ἔχουν ὡς αἰτίαν ὑπάρξεώς των, ὄχι τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Πατρὸς. Ἀλλὰ διὰ νὰ κάμῃ τὴν ἐρμηνείαν του, ὅπως φαντάζεται ὁ κ. Μαρτζέλος τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος, πάλιν καταργεῖ τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐπικαλεῖται τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας καὶ τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον. Ἡ ὀρολογία τους εἶναι κατὰ πάντα ὀρθὴ καὶ ὀρθόδοξος. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῆς διακρίσεως μεταξὺ τῆς μιᾶς θείας οὐσίας καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἐπεκράτησε καὶ ἡ τελικὴ μορφή τῆς διακρίσεως μεταξὺ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὁ κ. Μαρτζέλος ὑποστηρίζει ὅτι καὶ ὁ Δαμασκηνὸς διδάσκει εἰς τὸ χωρίον, ποῦ παραθέτει ἀπὸ τὸ Migne, P.G. 94, 824AB, ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ αἰτία τῆς οὐσίας καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μὲ ἄλλα λόγια δὲν καταλαβαίνει ὅτι, ἀφοῦ ὁ Δαμασκηνὸς ἔζησε ἀρκετοὺς αἰῶνες μετὰ τὴν Β' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, θεολογεῖ μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς τελικῆς αὐτῆς διακρίσεως μεταξὺ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Διὰ τοῦτο δὲν κατανοεῖ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτὸ τὸ θέμα κείμενα τῶν Πατέρων. Ποῦ γράφει ὁ Δαμασκηνὸς ρητῶς μὲ λέξεις ἑλληνικῆς ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῆς ἰδικῆς του οὐσίας καὶ ἐνεργείας μέσα εἰς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα; Ποῦ τέλος πάντων ἀνήκει τὸ φαινόμενον αὐτό; Εἶναι κοινὸν ἢ ἀκοινῶνῆτον; Ἀλλὰ τὰ ἀκοινῶνῆτως περιχωροῦντα ἀλλήλοις πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἡ μεταξύ των κοινωνία οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν, δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν

«λογικὴν» καθηγητῶν πανεπιστημίων, ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ δοξασμοῦ τῶν θεουμένων. Μόνον «ὁ ὑπ' αὐτῶν θεωρεῖται καὶ λέγεται ἐν τῇ παναγία καὶ ὁμοφυεῖ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι» εἶναι ἡ διδασκαλία καὶ τὸ δόγμα τῶν Ὁρθοδόξων, ὄχι ὁ στοχασμὸς τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Ποιὸς μεταξὺ τῶν θεουμένων γράφει ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῆς ἰδικῆς Του οὐσίας καὶ τῶν ἰδικῶν Του ἐνεργειῶν εἰς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα;

46. «Ἐπεὶ γὰρ καὶ ἅπαν, ὁ θεωρεῖται καὶ λέγεται ἐν τῇ παναγία ὁμοφυεῖ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι, ἢ κοινόν ἐστι πάντων, ἢ ἐνὸς καὶ μόνου τῶν τριῶν», σημαίνει ὅτι ὁ διαφωνῶν μὲ τὸν ὄρισμὸν αὐτὸν τοῦ Μεγάλου Φωτίου περὶ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀπορρίπτει τὴν περὶ Ἁγίας Τριάδος καὶ ἐνσαρκώσεως παράδοσιν τῶν προφητῶν, ἀποστόλων, πατέρων καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ εἶναι ἐπομένως αἰρετικὸς.

47. Ἔχω τὸν φόβον ὅτι οἱ Εἰσηγηταὶ ἀλλοίωσαν τὰ ἐν λόγῳ γραφόμενά μου ὄχι ἀπὸ τόσον καλὴν πρόθεσιν. Δηλαδὴ φοβοῦμαι ὅτι τὸ ἔκαμαν διὰ νὰ ἀποκρούσουν ἐπιστημονικὸν ἀντίλογον. Ἐνδεικτικὸν εἶναι ὅτι δὲν ἔδωσαν σημασίαν εἰς τὸ κείμενό μου, ποῦ εἶχαν ἀλλοιώσει εἰς τὴν Γ.Σ. τῆς 14ης Μαΐου 1992, ὅταν ἡ ὑποψηφία ἀποκατέστησε τὸ πλήρες κείμενό μου εἰς τὴν Γ.Σ. τῆς 10ης Νοεμβρίου 1994. Ἀλλὰ χειρότερον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι οἱ εἰσηγηταὶ δὲν κατάλαβαν τὸ «ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ» τοῦ δόγματος περὶ Ἁγίας Τριάδος ποῦ εἶναι τὸ ὅτι ὁ αἴτιος Πατὴρ καὶ ὁ αἰτιατὸς Του Υἱὸς καὶ τὸ αἰτιατόν Του Πνεῦμα εἶναι ἀκοινωνήτα ὑποστατικῶς καὶ ὅτι ἔχουν ὡς τὰ κοινὰ Τους τὴν θείαν οὐσίαν Τους καὶ τὰς φυσικὰς ἐνεργείας τῆς, δηλαδὴ τὸ ΟΜΟΟΥΣΙΟΝ. Ἐπομένως, ἀφοῦ ὀλόκληρον τὸ διδασκτικὸν προσωπικὸν τοῦ Τμήματος Θεολογίας συνεφώνησεν μὲ τοὺς εἰσηγητὰς εἰς τὸ σημεῖον αὐτό· δηλαδὴ 1) ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι δῆθεν ἡ αἰτία τῆς ὑπάρξεως τῆς ἤδη ὑπαρχούσης οὐσίας Του καὶ τῶν ἤδη ὑπαρχουσῶν ἐνεργειῶν τῆς εἰς τὸν Λόγον καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ 2) ὅτι ἐφόσον τοῦτο συγγαίει τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἀκοινωνήτα τῆς Ἁγίας Τριάδος, τότε διὰ τὰ δύο ταῦτα τόσον οὐσιαστικὰ καὶ αἰρετικὰ σφάλματα πρέπει ἢ νὰ καταργηθῇ τὸ ἐν λόγῳ Τμήμα Θεολογίας ἢ νὰ ἀντικατασταθῇ τὸ διδασκτικὸν του προσωπικὸν μὲ γνωρίζοντας τὴν οὐσίαν τῆς Ὁρθοδοξίας, δηλαδὴ μὲ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι γνωρίζουν νὰ διακρίνουν τὰ κοινὰ καὶ ἀκοινωνήτα τῆς Ἁγίας Τριάδος.

48. Ἀπὸ ὅλους τοὺς Πατέρας ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ὁ Γρηγόριος Νύσσης ἀνέπτυξαν ἴσως περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὴν διδασκαλίαν περὶ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, βάσει τῆς διακρίσεως μεταξὺ τῆς μιᾶς

ουσίας καὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἀφοῦ παραθέτω εἰς τὴν Δογματικὴν μου Πατερικὰ κείμενα διὰ τὸ δόγμα περὶ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων, κυρίως ἀπὸ τὴν σ. 268 μέχρι τὴν σ. 366, δὲν δικαιολογεῖται μὲ κανένα τρόπον τὸ αἶσχος, ποῦ ἐμφανίζει τὸ ἐν λόγῳ Τμῆμα ἐπάνω εἰς τὴν καρδίαν τοῦ δόγματος τῆς Ἁγίας Τριάδος, ποῦ εἶναι αὐτὰ τὰ ἀκοινωνήτα καὶ τὰ κοινὰ Τῆς. Ὁ Μέγας Φώτιος ἔκαμε «ρεξίλι» τὸ Filioque τῶν ἀγραμμάτων καὶ βαρβάρων Φράγκων βάσει τοῦ δόγματος τούτου ποῦ εἶναι ἡ καρδιά τῆς Ὁρθοδοξίας²⁵.

III. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

49. Εἶδαμεν πῶς ὁ κ. Μαρτζέλος δὲν κατάλαβε οὔτε τὸν Μ. Βασίλειον, οὔτε τὸν Γρηγόριον Νύσσης, οὔτε τὸν Εὐνόμιον, ἀλλὰ οὔτε τὰ γραφόμενά μου διὰ τὸν Εὐνόμιον. Ἐπὶ πλέον ὁ κ. Γ. Μαρτζέλος καὶ οἱ δύο συναδέλφοί του κ.κ. Ν. Ματσούκας καὶ Δ. Τσελεγγίδης δὲν κατάλαβαν τὰ γραφόμενά μου εἰς τὸ κείμενόν μου, ποῦ ἀλλοίωσαν εἰς τὴν Εἰσηγητικὴν τους Ἐκθεσιν ποῦ κατέθεσαν καὶ ἀνέγνωσαν κατὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν ἀριθμ. 155 τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς 14ης Μαΐου 1992. Οἱ εἰδικοί καθηγηταὶ Πανεπιστημίου, ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν εἰδικότητα τῆς Δογματικῆς καὶ τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ γνωρίζουν τὰ εἰδικὰ βιβλία τοῦ κλάδου τους καὶ τοῦλάχιστον τὰ Ὁρθόδοξα. Ἄν οἱ κ.κ. Μαρτζέλος, Ματσούκας καὶ κ. Τσελεγγίδης εἶχαν ἔστω ἐπιπροχάδην ἀναγνώσῃ τὰ πατερικὰ κείμενα ποῦ παραθέτω διὰ τὸ δόγμα περὶ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀκοινωνήτων τῆς Ἁγίας Τριάδος εἰς τὴν Δογματικὴν μου, θὰ εἶχαν ἀποφύγῃ τὰς ἀνοησίας ποῦ ἔγραψαν εἰς τὴν ἐν λόγῳ Εἰσηγητικὴν τους Ἐκθεσιν. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὁ μόνιμος καθηγητὴς χάνει τὴν μονιμότητά του ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν κατέχει τὰς πηγὰς καὶ τὰ γραφόμενα τῆς εἰδικότητός του.

50. Διὰ τοὺς Πατέρας τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὠδήγησεν τοὺς ἀποστόλους εἰς πᾶσαν τὴν Ἀλήθειαν τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ὅταν ἡ Ἐκκλησία ἔγινε τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου τῆς Δόξης. Δοξασμοί, δηλαδὴ θεῶσεις, ἔγιναν εἰς τοὺς προφήτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐν τῷ Αὐτῷ Κυρίῳ τῆς Δόξης καὶ εἰς τοὺς ἀποστόλους ἐν τῷ Αὐτῷ Ἐνσαρκωθέντι πλέον Κυρίῳ τῆς Δόξης. Ἡ θέωσις τῶν προφητῶν τῆς Παλαιᾶς

25. Ἴδὲ εἰς τὸ βιβλίον μου *Franks, Romans, Feudalism and Doctrine*, σ. 86 ὅπου μετέφρασα σχετικὰ κείμενα ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ «Μ. Φωτίου, πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς Ἀρχιερατικούς Θρόνους» καὶ κυρίως ἀπὸ τὸ ἔργον του «Περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Μυσταγωγίας», *MPG*, 102, 279-400.

Διαθήκης ἦτο καταργουμένη. Τὸ μένον ἐν δόξῃ ἐγκαινιάσθη διὰ 1) τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Κυρίου (Ἰαχβὲ) τῆς Δόξης, 2) τῆς Σταυρικῆς Του θυσίας, 3) τῆς εἰς Ἄδου Καθόδου Του, 4) τῆς Ἀναλήψεώς Του, 5) ἐτελειώθη τὴν Πεντηκοστήν, ὅταν ἡ Ἐκκλησία ἐγίνε τὸ Σῶμα Του. Ἐκτοτε κάθε δοξασμὸς πιστοῦ εἶναι εἴσοδος εἰς πᾶσαν τὴν Ἀλήθειαν, ποῦ εἶναι ὁ Ἐνσαρκος Ἀναληφθεὶς καὶ ἐπιστραφεὶς Λόγος, γενομένης τῆς Ἐκκλησίας τὸ Σῶμά Του. Δηλαδή, ἔκτοτε ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Κυρίου τῆς Δόξης διαιρεῖται ὅπως ἡ ἄκτιστος ἐνέργειά Του ἀδιαιρέτως ἐν τοῖς φωτιζομένοις καὶ δοξασμένοις μέλεσί Του καὶ δι' αὐτῶν ὀδηγεῖ καὶ ἄλλους εἰς τὴν αὐτὴν πᾶσαν Ἀλήθειαν, ὅπως ἀκριβῶς προσεύχεται ὁ σεσαρκωμένος Ἰαχβὲ εἰς τὸ Ἰωάννου 17.

51. Ἡ ἐξέλιξις τῆς δογματικῆς ὀρολογίας τῆς Ἐκκλησίας ἐγίνε καὶ γίνεται μόνον ἐναντι συγκεκριμένης αἰρέσεως, ὄχι ἀπὸ στοχαζομένους καὶ ψάχνοντας διὰ κάποιαν φιλοσοφικὴν ἢ κοινωνικὴν βαθυτέραν κατανόησιν τῆς πίστεως. Δὲν προστίθεται τίποτε εἰς τὴν τελικὴν ἀποκάλυψιν τῆς Πάσης Ἀληθείας τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, παρὰ μόνον νέα μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ μέσῳ τῆς καθάρσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῆς καρδίας των καὶ τοῦ δοξασμοῦ των. Ἔτσι κάθε μέλος τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ, ποῦ φθάνει εἰς τὸν δοξασμὸν τῆς Πεντηκοστῆς, διαπιστώνει μόνον του τὰ τρία θεμελιώδη ἀξιώματα τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως, δηλαδή ὅτι 1) «*Θεὸν φράσαι ἀδύνατον καὶ νοῆσαι ἀδυνατώτερον*», ὅτι 2) «*... ἅπαν, ὃ θεωρεῖται καὶ λέγεται ἐν τῇ παναγίᾳ καὶ ὁμοφυεῖ καὶ ὁμοουσίῳ Τριάδι, ἢ κοινόν ἐστι πάντων, ἢ ἐνὸς καὶ μόνου τῶν τριῶν*». Τὰ περὶ Θεοῦ ρήματα καὶ νοήματα χρησιμεύουν εἰς τὴν προσευχὴν καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν διὰ νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰς τὸν φωτισμὸν, ἀλλὰ καταργοῦνται μαζὶ μὲ τὰς «*προφητείας*», «*γλώσσας*», καὶ «*γνώσεις*» (Α΄ Κορ. 13:8) κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θεώσεως, ἐνῶ «*ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει*» (αὐτόθι) καὶ ἐν ἣ «*θεωρεῖται*» «*τὸ τέλειον*» (Α΄ Κορ. 13:9) «*πρόσωπον πρὸς πρόσωπον*» (Α΄ Κορ. 13:12). Κατὰ μίαν διαρκῆ θέαν τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ ὁ θεούμενος κοινωνεῖ καὶ συνομιλεῖ μὲ τὸ περιβάλλον του, ἀφοῦ ἡ κατάστασις αὐτῆ δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὰς δαιμονικὰς ἐκστάσεις τύπου Νεο-Πλατωνικῶν καὶ Φραγκο-Λατίνων μοναχῶν τῆς παραδόσεως τοῦ Αὐγουστίνου. Μὲ τὴν λῆξιν τῆς θεώσεως τὰ περὶ Θεοῦ ρήματα καὶ νοήματα ἐπανέρχονται μὲ τὴν νοερὰν προσευχὴν, διὰ τὴν διδασκαλίαν καὶ διὰ τὴν καθημερινὴν συνενόησιν μὲ τὸ περιβάλλον. Καὶ διὰ τοῦτο ἐπίσης ἀπαντῶνται καὶ εὐρίσκονται εἰς πλάνην οἱ νομίζοντες ὅτι τὰ περὶ Θεοῦ ρήματα καὶ νοήματά τους ἔχουν μεταφυσικὴν ἢ ὄντολογικὴν ἢ προσωπολογικὴν μονιμότητα, ἀφοῦ καὶ τὰ ὀρθοδόξως ἀποδιδόμενα εἰς Θεὸν ὀνόματα δὲν εἶναι ἄκτιστα.

52. Ἄλλὰ ἀπατώνται καὶ εὐρίσκονται εἰς πλάνην οἱ ἀποδεχόμενοι ὅποιαδήποτε μορφὴν τοῦ παπικοῦ δόγματος, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁδηγεῖ ἢ κάποιαν ἐκκλησίαν ἢ κάποιαν ομάδα στοχαζομένων δήθεν θεολόγων βαθμηδὸν «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν», ὡσὰν νὰ μὴ εἶχαν πλήρως φθάσῃ εἰς «πᾶσαν τὴν Ἀλήθειαν» οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν μαθητῶν τους μέχρι σήμερα κατὰ τοὺς δοξασμοὺς τους.

53. Τὸ κύριον ἔργον τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ θεραπεία τοῦ κέντρου τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, τῆς ὁποίας ἡ νόσος εὐρίσκεται εἰς τὴν καρδίαν, δηλαδὴ εἰς τὸ πνεῦμα τῆς, ποῦ εἰς τὴν νέαν ἱατρικὴν γλῶσσαν θὰ ἔπρεπε νὰ λέγεται ἡ νευροβιολογικὴ νόσος τῆς καρδίας, ποῦ παράγει τὰς φαντασιώσεις καὶ τὰς δεισιδαιμονίας τῶν μὴ Ὁρθοδόξως θρησκευομένων καὶ τῶν κατὰ κόσμον ἀρχηγῶν τους, ὄχι μόνον τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ἄλλοθρήσκων, ἀλλὰ καὶ τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν τυπικῶς Ὁρθοδόξων. Τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας εἶναι θεραπευτικόν, ἢ κάθαρσις καὶ ὁ φωτισμὸς τῆς καρδίας, δηλαδὴ τῆς νευροβιολογικῆς νόσου τῆς, καὶ ἡ θέωσις μαζί μὲ τὰς κοινωνικὰς προεκτάσεις τῆς. «*Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται*».

54. Μόνον ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν τοῦ ἐν Χριστῷ δοξασμοῦ τῶν ἀποστόλων, προφητῶν καὶ πατέρων γνωρίζομεν ὅτι ἐν τῷ Θεῷ ὑπάρχουν μόνον τὰ κοινὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὰ ἀκοινώνητα μεταξὺ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὰ ἀκοινώνητα κατέχουν τὰ κοινὰ ὁμοουσίως καὶ τὰ ἀκοινώνητα, μὴ ταυτιζόμενα, περιχωροῦν ἀλλήλοις. Ὅλα τὰ περὶ Θεοῦ Ὁρθοδόξως λεγόμενα ἀνήκουν ἢ εἰς τὰ κοινὰ ἢ εἰς τὰ ἀκοινώνητα.

55. Ἐξ αἰτίας τῆς νοσοῦσης νοερᾶς ἐνεργείας μας ἔχομεν εἰκόνα περὶ Θεοῦ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τῶν διαβλητῶν μας παθῶν ποῦ ἐμφωλεύουν εἰς τὴν καρδίαν. Ἄλλα εἶναι ἐπομένως τὰ θεόπνευστα γραφόμενα τῶν θεουμένων, καὶ ἄλλα εἶναι τὰ δήθεν θεολογικὰ συγγράμματα τῶν μὴ θεουμένων. Οἱ θεούμενοι μᾶς ἔδωσαν, ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν τῆς θεώσεώς τους, τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι κοινῶν καὶ ἀκοινωνήτων καὶ τὰ ἀξιώματα, ὅτι οὐδεμία ὁμοιότης ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν δημιουργημάτων του καὶ διὰ τοῦτο «*Θεὸν φράσαι ἀδύνατον καὶ νοῆσαι ἀδυνατώτερον*». Ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ἀξιωμάτων αὐτῶν ἀποκλείονται αἱ πλάναι καὶ αἱ αἰρέσεις τῆς μεταφυσικο-οντολογίας, τῆς πνευματολογίας καὶ τοῦ προσωπισμοῦ.

56. Αἱ τρεῖς Αὐτοκρατορίαι τῆς Τσαρικῆς Ρωσίας, τῆς Μεγάλης Βρεταννίας καὶ τῆς Φραντζίας ἴδρυσαν τὸν Νέον Ἑλληνισμὸν καὶ τὴν Δυτικοποιημένην Ὁρθοδοξίαν του μέσῳ τῶν Μασόνων πρακτόρων τους, ὄπισθεν τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ. Ἰδρυσαν τὰς Θεολογικὰς Σχο-

λὰς τοῦ ΚΠΑ²⁶ καὶ τῆς Χάλκης διὰ νὰ μεταμορφώσουν τὴν θεραπευτικὴν Ὁρθοδοξίαν τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πατέρων, ποὺ διεσώζετο κυρίως εἰς τὸν μοναχισμόν, εἰς ὁμοίωμα τῆς μεταφυσικῆς Τσαρρικῆς Ὁρθοδοξίας. Παρ' ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄρχισε πρὸ ἐτῶν ἢ ἐπανάστασις κατὰ τῆς προδοσίας αὐτῆς, ὑπῆρχαν καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη ἐκεῖνοι ποὺ συνεχίζουν νὰ ἀπορρίπτουν τὴν θεραπευτικὴν Ὁρθοδοξίαν. Ἐξακολουθοῦν νὰ γράφουν συνταγὰς φαρμάκων ἢ πνευματολογίας²⁷ ἢ ὄντολογικο-μεταφυσικῆς²⁸ ἢ προσωπισμοῦ²⁹. Διὰ τοῦτο μάλιστα προωθοῦνται οἱ «ὀρθόδοξοι» ἡγέται τῶν ρευμάτων αὐτῶν ἀπὸ τὸ Βατικανὸ καὶ τὸ ΠΣΕ³⁰. Ἐχουν εἰδικοὺς μὲ τὴν εὐθύνη νὰ παρακολουθοῦν τοὺς Ὁρθόδοξους ἡγέτας καὶ θεολόγους διὰ νὰ δημιουργήσουν φωτιστεφάνους γύρω ἀπ' αὐτοὺς, ποὺ τοὺς συμφέρει, διὰ νὰ ἐπιβάλλουν μέσῳ αὐτῶν τὴν ποικιλίαν καὶ τὴν περιεκτικότητα ποὺ χαρακτηρίζει τὰς ἰδικὰς τους παραδόσεις. Δὲν ἔχουν σκοπὸν τὸν ἀφανισμόν τῆς θεραπευτικῆς Ὁρθοδοξίας καὶ νὰ τὴν μεταβάλλουν εἰς μίαν ἐκ πολλῶν θέσεων τῆς Ὁρθοδοξίας.

57. Ὅπισθεν τῆς ἐξελιξέως αὐτῆς τοῦ Οἰκουμενισμοῦ εὐρίσκεται ἢ κάποτε ἠνωμένη θρησκευτικῶς τάξις τῶν Φραγκο-Λατίνων βασιλέων καὶ εὐγενῶν τῆς Εὐρώπης, ποὺ εἶχε διαιεθεῖ σὲ Παπικοὺς καὶ Προτεστάντες. Μετὰ ἀπὸ συνεχῆ θρησκευτικὸν πόλεμον πέντε αἰῶνων ἀπεφάσισαν νὰ συμφιλιωθοῦν καὶ νὰ βροῦν τρόπους νὰ ξαναενωθοῦν. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἔνωσιν ἀναγκάζονται νὰ υἱοθετήσουν τὴν περιεκτικότητα θεολογιῶν, δογμάτων καὶ παραδόσεων. Δὲν τοὺς ἐνδιαφέρει τὸ γεγονός, ὅτι ὅλοι ἔχομεν τὴν ἰδίαν νόσον καὶ ἔχομεν τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδίας θεραπείας. Τοὺς ἐνδιαφέρει μόνον ἡ ἔνωσις καὶ ἡ «μυστηριακὴ» κοινωνία. Τὸ ἐρώτημα εἶναι εἰς τί διαφέρουν οὐσιαστικῶς ἀπ' αὐτοὺς οἱ Ὁρθόδοξοι ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν συνδέουν πλέον τὴν ἰδικὴν τους θεολογίαν μὲ τὴν θεραπείαν τῆς καθάρσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῆς καρδίας καὶ τῆς θεώσεως;

58. Ἡ συνταγὴ ποὺ ὀδηγεῖ εἰς τὴν θεραπείαν τῆς νευροβιολογικῆς νόσου τῆς καρδίας, τ.ἔ. τῆς νοεράς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς

26. ΚΠΑ. = Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

27. Ἡ παπικὴ αἵρεσις ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὀδηγεῖ τὴν ἐκκλησίαν εἰς βαθυτέραν κατανόησιν τῆς ἀποκαλύψεως.

28. Ὅτι τὰ κτίσματα εἶναι δῆθεν ἀντίγραφα τῶν δῆθεν ἀρχαιτύπων τῆς θείας οὐσίας καὶ ποὺ ἀποτελοῦν τὰ θεμέλια τοῦ δαιμονικοῦ μυστικισμοῦ τοῦ Φραγκο-Λατινικοῦ μοναχισμοῦ ποὺ κατήργησαν πολλοὶ Διαμαρτυρούμενοι.

29. Ἡ αἵρεσις τοῦ Αὐγουστίνου ὅτι μέσῳ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου δύναται τις νὰ ἐξιχνιάσῃ ὁμοίωτες μεταξὺ τῆς λειτουργίας τῆς ἀνθρωπίνης λογικῆς καὶ τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος μὲ σκοπὸν νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς κάποιαν γνῶσιν τῆς θείας οὐσίας καὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος.

30. ΠΣΕ. = Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν.

καθάρσεως και τοῦ φωτισμοῦ της και τοῦ δοξασμοῦ εἶναι ἡ μόνη ἀποτελεσματική. Ὅποια συνταγή ἀπομακρύνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν θεραπείαν αὐτὴν εἶναι κομπογιαννίτικη. Ἡ συνταγή Αὐτοῦ Τούτου τοῦ Κυρίου τῆς Δόξης εἶναι σαφειστάτη. «*Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῆ καρδία ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται*». Καὶ τὸ ὅτι ἡ θεραπεία αὐτὴ τῆς καθάρσεως και τοῦ φωτισμοῦ τῆς καρδίας και τοῦ δοξασμοῦ ἐντεῦθεν τοῦ τάφου εἶναι συμπαγῆς παράδοσις τῶν ἀποστόλων και τῶν πατέρων (Α΄ Κορ. 12:26)³¹. Ὅπως κάθε ἀσθένεια ὀφείλει νὰ ἔχη τὴν θεραπείαν της διὰ νὰ ἰατρευθῆ, ἔτσι και ἡ νόσος τῆς θρησκείας, ποῦ ἐδρεύει εἰς τὴν καρδίαν, θεραπεύεται ἀπὸ τὴν καθαρικήν, φωτιστικήν και δοξαστικήν ἄκτιστον ἐνέργειαν τοῦ Κυρίου τῆς Δόξης, τοῦ ἱατροῦ τῶν ψυχῶν και τῶν σωμάτων ἡμῶν.

59. Μόνον ἐντὸς τῶν πλαισίων αὐτῶν τῆς ἱατρικῆς και τῆς θεραπευτικῆς γίνονται κατανοητὰ τὰ κείμενα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου· «*Ἵστε ὅς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἐνοχος ἔσται τοῦ σώματος και τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου*» δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, και οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω και ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων και πίνων ἀναξίως κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει και πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς και ἄρρωστοι και κοιμῶνται ἱκανοί» (1 Κορ. 11:28-30). Μὲ ἄλλα λόγια πρέπει κανεὶς νὰ δοκιμάσῃ τὸν ἑαυτὸν του ἂν εἶναι εἰς τὴν κατάστασιν φωτισμοῦ, και ἐπομένως μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ και ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μὲ τοῦλάχιστον τὰ «*γένη γλωσσῶν*», δηλαδὴ τὴν νοερὰν προσευχήν. «*Ἄλλως ἐσθίει τὸν ἄρτον και πίνει τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως*» (Κορ. 11:27). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εὐρίσκεται μεταξὺ ἡ τῶν «*ἀσθενῶν*» ἢ τῶν «*ἀρρώστων*» ἢ τῶν πνευματικῶς «*κοιμωμένων (νεκρῶν)*» (1 Κορ. 11:30), δηλαδὴ μὴ μετέχων εἰς τὴν πρώτην ἀνάστασιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου. Ὁ τοιοῦτος μετέχει εἰς τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν οὐχὶ ἀξίως, ἀλλὰ εἰς κατάκριμα. Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ χρησιμοποιεῖ τὸν δεῖπνον τῆς ἀγάπης (ποῦ τότε συνόδευε κάθε εὐχαριστιακὴν σύναξιν) ὡς εὐκαιρίαν νὰ τρώῃ και νὰ πίνῃ. Τοῦτο κάμνει κανεὶς εἰς τὸ σπῆτι του (1 Κορ. 11:21-22,34). «*εἰ δὲ ἑαυτοὺς διακρίνομεν (δηλαδὴ διὰ τῆς νοερᾶς προσευχῆς), οὐκ ἐκρινόμεθα· κρινόμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν*» (1 Κορ. 11:31-32). Εἰς τὸν φωτισμὸν και εἰς τὸν δοξασμὸν κρινόμενοι οἱ φωτισθέντες και οἱ θεωθέντες, ἐκπαιδεύονται ἐντὸς τοῦ πνεύματός των ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Χριστόν. Τὴν θεραπείαν αὐτὴν περιγράφει ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν 1 Κορ. 12-15:11.

31. Διὰ λεπτομερῆ ἀνάπτυξιν ἴδε J. S. Romanides, «Church Synods and Civilization», *Θεολογία*, τόμ. 63,3, 1992.